МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
ГАОУ ДПО «ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН»

ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
САРМАНОВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ МЕТОДЫ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ

материалы V республиканской
научно-практической конференции
«Научный потенциал — XXI»

Казань, 2024

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
ГАОУ ДПО «ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН»

ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
САРМАНОВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ МЕТОДЫ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ

Материалы V республиканской
научно-практической конференции
«Научный потенциал — XXI»

Казань Сарманово
2024

ББК 74.00
Р 17

Составители: Илдаров И.И., заместитель директора по научно-методической работе МБОУ «Сармановская гимназия»; Матзянова Р.Г., учитель татарского языка и литературы высшей квалификационной категории МБОУ «Сармановская гимназия», руководитель методического объединения учителей татарского языка и литературы; Зияева Г.А., директор центра реализации программ и проектов ИРО РТ; Исланова Н.Н., ведущий научный сотрудник информационно-издательского отдела ИРО РТ.

Развитие технологического образования: проектно-исследовательские методы в работе учителя: материалы V республиканской научно-практической конференции «Научный потенциал — XXI» / сост. Илдаров И.И., Матзянова Р.Г., Зияева Г.А., Исланова Н.Н.— Казань: ГАОУ ДПО ИРО РТ, 2024. — 88 с.

В сборник включены статьи учителей-участников V республиканской научно-практической конференции «Научный потенциал — XXI». Материалы сборника предназначены для педагогов, интересующихся учебно-исследовательской деятельностью. Публикуется в авторской редакции. Ответственность за содержание статей несут авторы. Материалы предоставлены участниками конференции. Перепечатка возможна только с разрешения авторов.

© ГАОУ ДПО ИРО РТ, 2024
© ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ
ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
САРМАНОВСКОГО МР РТ, 2024

Акмал Регина Мусавировна,
учитель-логопед МБОУ «Сармановская гимназия»

ПРОЕКТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

В настоящее время возрастает процент детей с нарушением речи, что обусловлено ухудшением не только экологической обстановки во всем мире, но и плохих социально-экономических условий их воспитания и развития. У многих школьников с задержкой речевого развития имеются проблемы с развитием высших психических функций: внимания, памяти, мышления. Кроме того, детям с речевыми дефектами часто сложно выразить свои мысли, сформулировать вопрос, выстроить связный, последовательный рассказ. Все это отражается на формировании личности ребенка в целом, поэтому педагогу важно своевременно подобрать соответствующие виды его эффективной деятельности.

Анализируя разнообразные формы коррекционно-развивающей работы с детьми с нарушениями речи, учителя-логопеды находятся в постоянном поиске технологий, которые позволяют ускорить процесс по преодолению речевой патологии, а в целом способствовали бы формированию всех компонентов речи, развивали социально-коммуникативные навыки у дошкольников. В связи с этим, для максимального достижения положительных результатов в коррекционно-развивающей работе с детьми дошкольного возраста в моей логопедической практике должное внимание заслуживает технология проектной деятельности, как

одной из самых оптимальных форм взаимодействия учителя-логопеда, специалистов, воспитателей, и родителей.

Проектная деятельность такой вид педагогической работы, который востребован в связи с реализацией федеральных государственных образовательных стандартов в практике работы дошкольных образовательных учреждений. Этот вид деятельности, как никакой другой поддерживает детскую познавательную активность, помогает ребенку в раннем возрасте получить социальный позитивный опыт реализации собственных замыслов. Проектная деятельность требует от педагога осуществление поиска нестандартных действий в разнообразных обстоятельствах, то есть, помогает оформить собственный замысел в виде социально-культурно-значимого продукта. Кроме того, она активизирует познавательную и творческую активность дошкольника.

Это метод позволяет не только запоминать и воспроизводить имеющиеся у воспитанников знания, а также обобщать, актуализировать, структурировать и уже более полно и осознанно применять добытые знания на практике. Использование данного метода позволяет достичь высоких результатов коррекционно-логопедической работы, повышает мотивацию и стремление заниматься учебно-познавательной и речевой деятельностью, организовывать и заинтересовать детей, а также разнообразить занятие в целом.

Проектная деятельность позволяет развивать свободную творческую личность, обеспечивать психологическое благополучие и здоровье ребенка, развивать познавательные способности, творческое воображение и мышление, а также коммуникативные навыки.

На наш взгляд, самым важнейшим его достоинством, является самостоятельное и осознанное «добывание» знаний детьми. Только действуя, пробуя самостоятельно, ребенок приобретает важнейшие знания и опыт, что в свою очередь, особенно важно для детей с речевыми дефектами. Услышав, увидев и самостоятельно проработав тему, дошкольник может лучше изучить новые слова, которые будет использовать в собственной речи.

В условиях модернизации образования приоритетной задачей становится развитие личности ребенка, к самообразованию и саморазвитию. К сожалению, ввиду многих обстоятельств, стандартные методы коррекционной работы с детьми, имеющими речевые нарушения, не всегда дают ожидаемый положительный результат.

Предполагаю, что технологии проектной деятельности будет востребованы в коррекционной работе логопеда. Этот метод содержит в себе огромные потенциальные возможности и способствует качественным изменениям в развитии речи дошкольников. Этот вид деятельности помогает дошкольникам проявить себя, раскрыть свои творческие способности, реализовать свои познавательные потребности, предоставляет большие возможности сотрудничества для всех участников воспитательно-образовательного процесса в ДОУ.

Как показывает практика, в ходе проектной деятельности дети не только приобретают речевые умения и навыки, но и способы осуществления познавательной и коммутативной деятельности. В результате работы по реализации проектов у дошкольников значительно расширяется словарный запас, формируется грамматический строй речи и развивается связная речь.

Таким образом, проектная деятельность в логопедической практике является одной из самых перспективных форм работы, содержащей в себе большие потенциальные возможности. Этот вид деятельности способствует качественным изменениям в развитии речевых способностей детей дошкольного возраста. Использование проектной технологии приводит к положительной динамике речемыслительной деятельности, обеспечивает условия для формирования гармонично развитой личности, позволяет в совместной работе учителя-логопеда с другими участниками образовательного процесса решать важные задачи речевого, социально-коммуникативного и интеллектуального развития дошкольников. Кроме того, данный метод является одним из самых доступных, эффективных и современных методов для работы с детьми с речевыми дефектами.

Используемая литература

1. Гулидова Т.В. «Проектная деятельность в детском саду». Издательство: Учитель, 2020.— 135 с.
2. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. «Логопедия». Екатеринбург: ИЗД-во ЛИТУР, 2004.—320 с.
3. Лапп Е.А., Фролова Н.Г. Современный логопедический урок: опыт работы. — Волгоград: Изд-во «Учитель», 2011. — 231 с.
4. Феоктистова В.Ф. Исследовательская и проектная деятельность младших школьников. Рекомендации для учителя. Проекты. — Волгоград: Изд-во «Учитель», 2010. — 142 с.

Галиева Лэйсән Әнвәр кызы,
МБГББУ «Икенче санлы Җәлил урта гомуми белем бирү мәктәбе»нең татар һәм инглиз теле укытучысы

Х.ХӘЙРУЛЛИННЫҢ «КАНАТЛАР ТАЛМАСЫН» ӘСӘРЕН ӨЙРӘНҮ

Әдәби әсәрләрне өйрәнүне төрле ысуллар белән башкарып була. Хәниф Хәйруллинның «Канатлар талмасын» повестын укучылар белән өйрәнүне дә эзләнү проектлары төре буенча гамәлгә ашырабыз.

Һәр проектның төгәл структурасы булырга тиеш. Нинди дә булса проблеманы чишүгә, эзләнүгә нигезләнгән. Күпмедер дәрәҗәдә ул фәнни-эзләнү эшләре белән дә тәңгәл килә. Ахырда нәтиҗәләр чыгарыла һәм киләчәктә дәвам итү өчен яңа проблемалар яктыртыла.

Проект эшен укучылар бирелгән этаплар буенча башкарды:

1.Әзерләнү этабында төп һәм проблемалы сораулар куйдык.

2.Балалар эшчәнлеген оештырганда индивидуаль һәм төркемнәрдә эшдәдек.

3.Проект өстендә эшләгәндә төрле чыганаклардан мәгълүмат эзләп, туплаган белемнәрне үзара уртаклашып һәм гомумиләштереп куйдылар.

4.Проектны яклаганда үз эшләренә бәя биреп йомгак ясадылар.

Укучыларның эшчәнлеген түбәндәгечә тасвирлап булыр иде.

1. Кластер ысулы һәр укучының иҗади эш дәфтәрендә дә төзелде. Бу ысул үз эченә бик күп материалны туплый ала. *Әсәрдә персонажлар саны хәтсез, ә төп герой итеп Рамай Ибраһимовичны саный алабыз. Ул төрле катлам вәкилләре белән эш итә, һәр кеше күңеленә «ачкыч» таба ала. Шуңа да карамстан, аңа бик күп каршылыклар үтәргә туры килә. Әсәр ахырында аның «дөреслеге» җиңеп чыгуы күрсәтелә. (Һәр геройга характеристика бирергә мөмкин).*

2. «Балык кылчыгы» ысулы буенча эшләү. Проблеманың иң мөһим факт-сәбәпләре балыкның башына якынрак тора. Барлык язмалар да кыска, төп фикерне генә белдерергә тиешләр. Повесть бүгенге көн таләпләре һәм кирәкләре белән генә яшәүче, үз тынычлыгын гына саклап, югары оешмалар алдында теләсә нинди чаралар белән дә яхшы булып күренергә тырышучыларны фаш итә. Автор әсәрендә колхозларны ныгыту өчен бөтен көчләрен аямыйча көрәшүче намуслы кешеләрне зур горурлык белән сурәтли. Андый геройларга колхоз рәисе Рамай Ибраһимович, Яхъя Курмашов, Габделхак Шакирович һәм башкаларны күрсәтергә була. Нәтиҗәсе: Әсәрдәге геройларны барлап чыгып, укучы үзе бер фикергә килергә тиеш. Укучы өчен тормыш тәҗрибәсе «кәрзине»н тулыландыру кыйммәт.

3. Тагын бер алым — синквейн.

Рамай Ибраһимович
акыллы үз сүзен җиренә җиткереп башкаручан
эшли көрәшә җиңә
Канатлар талмасын

Уңай геройлардан үрнәк алсак иде. Һәр геройны шушы синквейн аша тасвирлап була.

Шулай итеп, уку-укыту эшчәнлеге ФДГББСның фундаменталь үзәген тәшкил итүче универсаль уку гамәлләре белән кораллана. Шундый эш алымнары ярдәмендә үткәрелген дәресләр укучыларда телгә, әдәбият дәресләренә кызыксыну, сөю тәрбияли. Гомумән, иҗади дәресләр генә эзләнүчән, бай рухлы, зирәк, сәләтле шәхесләр тәрбияләүгә булышлык итә. Проект эшчәнлеге, минемчә, сүз тәрбиясеннән күчеп, тормышның үзендә һәм тормышның үзенә тәрбияләү юлын ача.

Кулланылган әдәбият

1. Х.Хәйруллин. Канатлар талмасын: повесть.— Казан: Татар. кит. нәшр., 1974.—223 б.

2. Татар әдәбияты тарихы: 6 томда. К., 1989–2001.

3. Никитина А. В. Кластер как одна из форм познавательной деятельности обучающихся // Молодой ученый. — 2016. — №17.1. — С. 20–31. — URL https://moluch.ru/archive/121/33512/ (дата обращения: 27.01.2019).

4. Мордвинова Т. Синквейн на уроке литературы. Фестиваль педагогических идей «Открытый урок».

5. Метод «Фишбоун» (Рыбий скелет): что это такое, формы работы на уроке и примеры [Электронный ресурс].

Ганиева Гульнара Азгаровна,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Сармановская гимназия»

ТЕХНОЛОГИЯ РАБОТЫ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ

Одарённые дети — уникальная составляющая, очень ценная, но весьма хрупкая часть нашего общества. Одаренных детей отличает высокая успешность обучения, быстрая скорость переработки и усвоения информации. Им важны широкий охват материала, жажда открытия, стремление проникнуть в самые сокровенные тайны. Но, если не разглядеть его, не развить, этот дар природы так и останется невостребованным. Поэтому так важно в школе выявить всех, кто интересуется различными областями науки и техники, помочь воплотить в жизнь их планы и мечты, вывести детей на дорогу поиска в науке, в жизни, помочь наиболее полно раскрыть свои способности.

Большое внимание в своей педагогической деятельности, как и любой другой учитель, я уделяю работе с одарёнными детьми и детьми, проявляющими интерес к изучению предметов гуманитарного цикла. Считаю важным своевременно обнаружить таких школьников и помочь им в дальнейшем их развитии.

Система работы с одарёнными учащимися включает следующие компоненты:

1) выявление одарённых детей;

2) развитие их творческих способностей на уроках;

3)развитие их способностей во внеурочной деятельности (олимпиадах, конкурсах, проектной и исследовательской работе и т.д.);

4) создание условий для всестороннего их развития.

Дети вовлечены в работу творческих групп по подготовке и защите творческих проектов, в учебно-исследовательскую деятельность, в ролевые и деловые игры. Материал учебных занятий сочетаю с работой по предмету: предметные недели, праздники, конкурсы, викторины, конференции. Дети имеют возможность проявить себя в полной мере. Я как педагог стремлюсь поддерживать всесторонне творческую среду, чтобы обеспечить возможность самореализации учащихся. Это возможно осуществить через подготовку и участие одарённых детей в различных олимпиадах и конкурсах, влияющих на их опережающее развитие.

1. Подготовка к участию в предметных олимпиадах по русскому языку и литературе.

Как показывает практика, наиболее эффективный метод взаимодействия учителя с одаренным ребенком — индивидуальные занятия-консультации с акцентом на его самостоятельную работу с материалом. Поэтому, прежде всего, я составляю план занятий с ребенком, учитывая тематику его самообразования, склонности, психические особенности. Потом определяю темы консультаций по наиболее сложным и запутанным вопросам. Выбираю форму отчета обучающегося по предмету (тесты, вопросы, задания и т.д.) за определенные промежутки времени.

В качестве практических заданий рекомендую использовать контрольные вопросы предметных олимпиад по русскому языку и литературе разных уровней.

В подготовительной работе с учащимися пользуюсь доступными сборниками олимпиадных задач.

Большое значение в процессе самоподготовки учащегося к олимпиадам имеет возможность пользоваться Интернетом. В настоящее время в Интернете имеется более 3000 адресов, где публикуются олимпиадные задания.

И, конечно же, ребята выполняют задания олимпиад прошлых лет (как муниципального, так и регионального уровня).

Работа с одаренными детьми предусматривает и так называемый «олимпиадный тренинг», который включает работу с понятиями из области:

– фонетики, орфоэпии (представлены все акцентологически трудные слова);

– лексики (калькирование, типы диалектизмов, говоры, вопросы о контекстуальных синонимах и антонимах);

– фразеологии (стилистическая окраска, синтаксическая роль устойчивых сочетаний);

– морфемики и словообразования (этимология морфем);

– морфологии (различие частей речи, отглагольные образования, предикативы, грамматическая категория рода, категория вида, категория состояния, категория залога, несогласованное глагольное сказуемое и т.д.);

– синтаксиса (номинативное предложение, обращение, пауза, период, приложения и т.д.).

2. Исследовательская деятельность учащихся.

Работа по организации исследовательской деятельности направлена на:

– развитие рефлексивной деятельности учащихся по осмыслению основных проблем исследования;

– координацию направлений научно-исследовательской деятельности;

– подготовку к участию в научно-исследовательских конференциях.

Приобщение к школьной исследовательской практике начинается с усиления аспекта мотивации. Именно на этой стадии каждый участник должен увидеть конкретные свои результаты. Но для того, чтоб иметь эти результаты, как известно, следует обладать определенной интеллектуальной культурой. Исходя из этого, я планирую работу по подготовке учащихся к исследовательской деятельности.

На первом этапе работы мне необходимо его научить: а) проведя анализ данных, находить взаимосвязи и взаимозависимости между ними; б) исходя из имеющихся суждений, делать логические правильные умозаключения, облекать догадки и предположения в форму гипотез. На втором этапе формируется умение исследовать проблемные ситуации, используя универсальный метод — метод моделирования. На третьем этапе происходит знакомство с методикой обработки информационных данных. Такая деятельность, в особенности на начальном этапе, должна быть направлена на достижение понятных школьнику целей, он сам должен почувствовать «вкус» к такой работе, занимаясь конкретными исследованиями, решая понятные для него творческие задачи.

Желательно, чтобы ребята, приобщаясь к научно-исследовательской работе, двигались постепенно. На первой ступени, изучая конкретную проблему,

фиксируется, исходя из литературного обзора, достигнутый уровень знаний. Здесь же учащиеся, используя метод сравнения, могут аргументированно высказать свое собственное мнение об изучаемой проблеме. Итогом такой исследовательской деятельности является соответствующая реферативная работа.

На следующем этапе выполняются исследовательские работы, т.е. творческие работы, сделанные с помощью корректной, с научной точки зрения, методики, имеющие свои собственные исходные данные, на основании которых и делается анализ и выводы о характере исследуемого явления.

В процессе исследовательской деятельности используются следующие учебные приемы:

– выделение основной проблемы в предложенной ситуации;
– определение темы и цели исследования;
– формулирование и отбор полезных гипотез;
– определение пригодности выбранной для проверки гипотезы;
– разграничение допущений и доказанных положений;
– планирование проверки гипотезы;
– планирование результата;
– составление схем, таблиц для выявления закономерностей, обобщений, систематизации полученных результатов исследования;
– установление связи полученных данных с поставленной проблемой;
– систематизация фактов, явлений;
– интерпретация данных;
– использование обобщений и абстрагирования, методов анализа и синтеза, индукции и дедукции;

– установление аналогий;
– формулирование определений и выводов на основе теоретических и фактических исследований;
– решение задачи в новой ситуации;
– написание творческого сочинения, реферата.

Этапы выполнения научно-исследовательской работы

1. Выбор темы исследования, определение ее актуальности. Постановка цели и задач исследования.
2. Определение объекта и предмета исследования. Выдвижение гипотезы.
3. Изучение научной литературы по теме исследования.
4. Выполнение практической части исследовательской работы.
5. Анализ результатов. Выводы.

Основные требования к структуре и оформлению научно-исследовательских работ

1. Правила оформления исследовательской работы.
2. Оформление титульного листа и «Содержания»
3. Разделы «Введение» и «Заключение».
4. Оформление списка литературы.
5. Оформление ссылок.
6. Оформление приложения.

Выявление и воспитание одаренных, талантливых детей — чрезвычайно важный вопрос. Основная наша задача — так построить учебную и внеурочную деятельность, чтобы любые индивидуальные особенности детей, таящие в себе зерно опережающего развития в той или иной сфере, не прошли мимо нашего

внимания, реализовались и выращивались в нашей педагогической деятельности с этими детьми.

Все вышесказанное — лишь малая часть технологии обучения одаренных детей, в которой есть множество нюансов и подводных камней. Выстраивая систему работы с одаренными детьми, особо понимаешь, что учителю нельзя стоять на месте, все время нужно двигаться вперед.

Список литературы

1. Заболоцкая И. А. Опыт работы с одаренными детьми// Дополнительное образование и воспитание. — 2007.

2. Злобина А.Т. Готовность учителя к работе с одаренными детьми / // Одар. ребенок. — 2011.

3. ИльницкаяИ.А. «Рабочая концепция одаренности» (2003 г.) — фундаментальная основа подготовки педагогов к выявлению и развитию одаренности детей и подростков.

Ганиуллина Р.Я,
китапханәчесе
Хаҗиева Р.Р,
башлангыч сыйныф укытучысы
МБГББУ «Сарман гимназиясе»

ШАГЫЙРӘ ГӨЛШАТ ЗӘЙНАШЕВА ИҖАТЫ БУЕНЧА ПРОЕКТ-КИЧӘ

Тема: Гөлшат Зәйнашева шигырьләренә иҗат ителгән җырлар тарихы.

Максат: укучыларны Гөлшат Зәйнашева иҗаты белән тирәнтен таныштыру; Гөлшат Зәйнашева җырлары аша укучыларда татар җырына, моңына соклану якташ язучыларыбыз белән горурлану хисләре тәрбияләү.

Әдәби-музыкаль кичә «Җыр бүләк итәм» *(өлкән сыйныфлар өчен)*

Җиһазлау: Г. Зәйнашева китапларыннан күргәзмә, якташ язучыларыбыз иҗатына багышлап чыгарылган стена газетасы, иҗади эшләр, мультимедейный проектор, презентация, плакат, аудиоязма.

Плакат:

Тагын күрешергә булсын,
Хушлашмый китәм.
Искә алып бер җырларсыз —
Җыр бүләк итәм.
Җырларым бар, моңнарым бар
Йөрәк түремдә.
Җыр белән чын дуслар таптым

Туган җиремдә. (Г.Зәйнашева «Хушлашмый китәм»)

Кичә барышы

Язмада Марат Файрушин башкаруында «Чишмә башы» җыры яңгырый, Гөлшат Зәйнашева сүзләре.

1нче алып баручы: (Плакатны кычкырып укый) дип яза Г.Зәйнашева үзенең «Хушлашмый китәм» җырында. Әйе, искә алып бер генә түгел күп тапкырлар җырлар өчен халык күңеленә үтеп керерлек җырлар бүләк итеп калдырды шагыйрә Гөлшат Зәйнашева.

Җырларда җырланган зәңгәр таулы Сарманнан булуыбыз белән горурланабыз без. Челтерәп аккан чишмәләре, киң кырлары, халкының күңел байлыгы, туган телгә мәхәббәте күпме җырчыларга, шагыйрьләргә, язучыларга илһам биргән. Элеккеге Сарман районы ИскеТеләнче авылы кызы Гөлшат Зәйнашева турында сүз кузгалганда да горурлык хисләре кичерәбез. Бала чагы, яшьлеге Минзәлә районы авылында үтсә дә чишмә башы Сарман җирендә бәреп чыккан шул.

2нче алып баручы: 2023 елның 13 гыйнваренда Гөлшат Зәйнашевага 95 яшь тулды. Әлбәттә, шушы юбилей көннәрендә якташыбызны искә алмый мөмкин түгел.

Шагыйрә Гөлшат Зәйнашева җыр текстлары өлкәсендә эшләүче актив шагыйрә булып танылган шәхес.Ул 1960–1990 елларда татар җыр сәнгатен тулысынча биләп ала. Татарстан һәм Башкортстан композиторлары тарафыннан Г.Зәйнашева шигырьләренә йөзгә якын көй язылган. Һәр җырчы аның иҗатыннан үзенең репертуарын баета, концерт программасын бизи.

Шагыйрәнең җыр текстлары йөрәккә үтеп керердәй мәгънәле һәм гади, халыкчан, ачык аңлаешлы,

музыкаль ахәңе белән аерылып тора торган итеп язылган. Шуңа күрә, композиторларыбыз аның шигырьләренә бик күп популяр җырлар язганнар. Иң популяр жырлар тупланган «Илле җыр» исемле китабы өчен Гөлшат Зәйнашева Республикада хатын-кызлардан беренче булып 1991 елда Г.Тукай исемендге Дәүләт бүләгенә лаек була.

Ә хәзер шул жыетыкка кергән һәм соңыннан да иҗат ителгән берничә җырнын тарихына күз салыйк.

Сөембикә журналында даими чыгып килүче «Бер җыр тарихы» рубрикасын дәвам итеп без Гөлшат Зәйнәшева җырларының язылу тарихы турында сөйләшербез, ул җырлар сәхнәдән дә, аудиоязма буларак та яңгырар.

Моңлы авыл Тәкермән җыры (Гөлшат Зәйнашева. Истәлекләр, мәкаләләр. Казан, ТКН, 2011. Марс Гаитов «Җырга багышланган гомер», 11нче бит).

1нче алып баручы: 1930 елда Гөлшат Зәйнашеваның әтисен Хисам абыйны кулак дип Архангельск өлкәсенә сөрәләр. Берсеннән-берсе кечкенә 4 бала белән йорт-җирсез, ач, ялангач калган әнисе ике яшьлек Гөлшатны Хисам абыйның бертуганы Минзәлә районы югары Тәкермән авылында яшәүче Mahруй апага асрамага илтеп бирергә мәҗбүр була. Бу авыл, балачак хәтирәсе булып, булачак шагыйрә күңелендә гомерлек якты эз калдыра.

Нинди авыл ул дисәгез
Моңлы авыл Тәкермән.
Китсәң — сагынып кайтасың
Мәңге чыкмый хәтердән.

Бик күп еллардан соң, инде танылган шагыйрә Гөлшат апа *«Моңлы авыл Тәкермән»* дигән Ринат Гобәйдуллин көен язган җырында үскән авылын әнә

шулай зурлый. *«Моңлы авыл Тәкермән» җырының аудиоязмасын тыңлау. Буразналар җыры тарихы (Марс Гаитов. «Казан утлары» №1, 2008)*

2нче алып баручы: Гөлшат Зәйнашеваның туганы Марс Гаитов әлеге җыр туу тарихы турында истәлекләр белән уртаклаша: «Ә менә бер мәгълүм җыры — нәкъ менә безгә килүе истәлеге. 1963 елда без хатыным Венера, шул елны туган кызыбыз Алсу белән Минзәлә янындагы совхозда яшәгәндә, Гөлшат апа, юл уңае дип, бер генә кичкә безгә килде. Дүрт чакрым араны ул кичен, кояш баеп караңгы төшә башлагач, юлы-ние белән яңа гына сөрелгән басу аша буразналар таптап, җәяү үткән. Зарланмады, уфтанмады, ә без аның килүенә бик шатландык.

Соңыннан үзе сөйләде, «Буразналар» җырының сүзләре аның күңелендә шул чакта басуда туган икән. Буразналарны ул гармун сыры белән чагыштыра, көмеш сабаннар җыры итеп тыңлый һәм хезмәт шавы, кошлар җыры белән баета:

Буразналар, буразналар
Йөгерек дулкыннар.
Буразнамда игенкәйләр
Күкрәп уңсыннар!

Күренекле композитор Җәүдәт Фәйзи бу сүзләргә дәртле, матур көй язды, оста җырчылар башкаргач, ул популяр җыр булып китте.

Укучылар башкаруында «Буразналар» җыры яңгырый.

1нче алып баручы: Алдагы рубрикабызны «Көйне таны» дип атадык. Тәнкыйтьчеләр ялгышкан дип тә атыйсым килә минем аны.

(Сагыналар сине якын дуслар. Г.Зәйнашева «Сагыну», Казан, ТКН, 1991)

Алга таба тарихлары сөйләнәчәк җырларның көйләрен танырга кирәк булачак. Шуңа күрә игътибар белән тыңлап утырсагыз яхшы булыр иде.

а)Җырчы шагыйрьләрне күбрәк мәхәббәт җырлары яза дип шелтәлиләр. Алар турында матбугатта язып, язучылар җыелышларында сөйләп шау-шу күтәрүләр булып ала. Г.Әпсәләмов, Ф.Хөсни, Н.Дәүли кебек олпат язучылар да Г.Зәйнашеваны җырлар авторы буларак танырга теләмәгәннәр.

Ул үзе бу турыда болай дип әйтә: «Яза башлавымның беренче елларында, минем иҗатыма еш кына усал-усал тәнкыйть сүзләре яудыралар иде. Җыелышларда яшь язучылар турында сүз чыкса, тәнкыйть өчен мисал итеп минем берәр шигыремне яки җырымны алалар да теткәләп ташлыйлар. Мин өемә кайтып җиткәнче елый-елый кайта идем. «Менәргә иде Урал тауларына» җырым өчен, йә Хода, күпме эләкте миңа?! «Хәзер без космоска менәбез, ә Гөлшат тауга да менәлмәү турында яза», — диделәр өлкән язучыларыбыз». Нәкъ шушы җыр аны — җыр язучы шагыйрә, Илһам Шакировны зур җырчы итеп танытты. Композитор Мансур Мозаффаров белән бергә иҗат иткән бу әсәр — җыр сәнгатебезнең алтын фондына кертелде

б) Аналарга багышлап 1960 елда язылган һәм тиз арада җырлана башлап, популяр булып киткән «Кояш гомере» җыры да тәнкыйткә эләгә. «Кояш гомере дигән сүз юк бездә, халыкта булмаган сүзне кертеп җыр язмыйлар», — дип чыгыш ясый язучылар җыелышында бер тәнкыйтьче. Ярамыйга карамый: җыр күңелләрне яулады, аны балалар гына түгел, олылар да җырлый. Ансат кына истә кала торган, татар телен камил өйрәнергә булыша торган җыры ул шагыйрәнең. Фәтхерахман Әхмәдиев көй язган бу җыр

әнкәйләргә карата булган олы хөрмәт һәм мәхәббәт белән сугарылган, бүгенге көндә дә әнкәйләргә гимн булып яңгырый.

в) Күренекле композиторыбыз Сара Садыйкова турында Гөлшат Зәйнашева: «Кайвакыт ул миңа әнием кебек тоела иде. Әллә әнисез үскәнгә, мин аңа әниемә елышкан кебек серләремне сөйли идем, кайгы-хәсрәтләрем белән уртаклаша идем» — дип яза. Яза башлавының беренче елларында усал тәнкыйтьчеләрдән саклап, яклап килә ул аны. Бу урында «Үз илемдә» (С.Садыйкова музыкасы) җырының тарихы кызыклы. Язучылар Фатыйх Хөсни, Нурихан Фәттах «ничек инде таллар кипаристан матуррак булсын, бәрәңге бакчасына дан җырлый, тар фикер йөртә» — дип тәнкыйть итәләр. Ә Сара Садыйкова телефоннардан шалтыратып «исебез китми ул банан дигән нәрсәгә, безнең кара ипиебез, бәрәңгебез яшәсен! Бәрәңге бакчасы, ындыр арты — безнең туган җиребез ул,» — дип бәхәсләшә. Җырны аңламый бер яклы фикер йөртә дип Нурихан Фәттахның үзенә тәнкыйть утлары яудыра.

Гимназиябезнең музыка укытучысы Гөлнара Рәис кызы бездә кунакта. Ул синтезаторда шушы өч җырның көен уйнар. Ә сез нинди җыр икәнен әйтегез. Кушылып җырларга да мөмкин.

Димәк өч җырның «Менәргә иде Урал таулары-на», «Кояш гомере», «Үз илемдә» җырларының көйләре яңгырый. Нинди көй икәнен әйтергә тырышыгыз. *(Көйне тануларга истәлек бүләкләре тапшырыла)*

«Хушлашмый китәм» җыры (Зөһрә Сәхәбиева Җыр бүләк итәм Сөембикә журналы, гыйнвар, 2018)

2нче алып баручы: Тукай районы белән Сарман районы чиге җирләре чишмәсе дә үзгә булгандыр мәгаен. Салих-Тукай кызы Зөһрә Сәхәбиеваны, Яңа Бүләк улы Илһам Шакировны, Теләнче-Тамак кызы Гөлшат Зәйнәшеваны туган җир генә түгел, җырга, моңга мәхәббәт, искиткеч талант та берләштерә. Язмыш аларны шагыйрә сүзләренә язылган җырлары аша да бәйли. Шагыйрә сүзләренә язылган җырларны Илһам Шакиров, Зөһрә Сәхәбиева җырлый. Зөһрә Сәхәбиева үзенең истәлекләрендә «Хушлашмый китәм» җыры тарихы турында мондый истәлекләр белән уртаклаша. «Без, артист халкы, көн саен, авыл саен күңелләрне алгысыта торган менә шундый дулкынландыргыч минутлар кичерәбез. Гастрольләребез икешәр-өчәр айга сузыла. Җыр-моң яраткан халкыбыз каршында ялындырып та тормыйбыз — күңелләре булганчы җырлыйбыз. Мин концертта егермеләп җыр башкарам. Татар халык көйләре, композиторларыбыз әсәрләре. Арада Гөлшат апа Зәйнашева сүзләренә язылганнары да шактый. Кайберләрен Гөлшат апа махсус миңа дип атап язды. Андый җырлар байтак. Искә төшереп утырам да менә хәзер, һәрберсенең кызыклы тарихы бар икән бит.

Алкышларга күмеп сәхнәдән җибәрми утырган тамашачыларыма саубуллашканда тагын киләбез тагын күрешәбез дигән мәгънә салып җырлыйсы килде. Баянчыбыз Рамил Курамшинга «Миңа яңа бер җыр кирәк», — дим. Ул бер көй язып тыңлатты. Ә сүзләр юк. Туктале, дим Гөлшат апа бар бит безнең язса — ул язар!». Икенче көнне Гөлшат Зәйнашева Зөһрә Сәхәбиевага телефоннан әйтеп торып әзер көйгә «Хушлашмый китәм» җырының сүзләрен яздыра. Ә соңыннан бу җыр Хәйдәр Бигичев репертуарында да еш яңгырый

башлый. *Гөлнара Раисовна башкаруында җыр «Хушлашмый китәм».*

Туй җыры тарихы (Ихсанова Л. «Җырны тиккә җырламыйлар». Г.Зәйнашевага 70 яшь // Сөембикә, 1998, №1, 166 нчы б.)

1нче алып баручы: «Гөлшат үзе җыр яза башлавына җырчы Зифа Басыйрова сәбәпче дип саный. Бер көнне Зифа Басыйрова кереп, туйда булуын, матур көй отып кайтуын сөйли. Көйләп тә күрсәтә. «Яз әле шуңар бер матур шигырь», — дип, Гөлшаттан үтенә. Күп тә үтми, «Туй җыры»ның шигъри сүзләре туып, җыр сәхнәдән яңгырый башлый», — дип искә ала.

Икәү бергә утыргансыз,
Бергә булсын уегыз,
Икегез дә пар килгәнсез,
Котлы булсын туегыз. (Халык көе)

Туй җырының аудиоязмасы яңгырый.

«Аерылмагыз» җыры тарихы (Зөһрә Сәхәбиева Җыр бүләк итәм Сөембикә журналы, февраль, 2018)

2нче алып баручы: Күренекле җырчы Әлфия Авзалова репетуарындагы җырларның 80% ы Гөлшат Зәйнашева сүзләренә язылган җырлар була. Күбесенең авторлары Гөлшат Зәйнашева һәм Зиннур Гыйбадуллин. Әлфия Авзалованың дусты, шагыйрә Гөлшат апа җыр текстын яза; аның ире, Әлфия Афзалова концертларында баянчы булып йөргән Зиннур Гыйбадуллин шул шигырьгә көй иҗат итә. Башта җырчыга күрсәтеп, җырлатып карыйлар, ул әйткәнчә үзгәртәләр, төзәтәләр.

1982 нче елда Әлфия Авзалова кызы Зөлфия кияүгә чыга. Яшь парлар үпкәләшеп йөргән көннәрнең берсендә Гөлшат Зәйнашева Зөлфия Авзалова-Нигъмәтҗәновага «Тыңла әле, сезгә багышлап

шигырь яздым!» — ди. Һәм «Аерылмагыз, булса да сәбәпләре...» — дип укый башлый. Әлфия Авзалова кызы белән киявен шулай дуслаштыра ул. Бераздан ул шигырьгә Чулпан Зиннәтуллина көй яза. «Аерылмагыз!» дигән популяр җыр — безнең җыр! Равил белән бергә яши башлаганга да 37 ел тулды. Ике кызыбыз, дүрт оныгыбыз бар. Ә җыр безнең гаиләнең кадерле бер ядкаре булып» — дип истәлекләре белән уртаклаша Зөлфия Авзалова.

Зал белән «Аерылмагыз» җырын башкару. Сүзләре алдан таратыла.

1нче алып баручы: Шагыйрә буларак, Гөлшат апа бик бәхетле иҗатчы була. Язмыш аны композиторлар: Александр Ключарев, Рөстәм Яхин, Мансур Мозаффаров, Сара Садыйкова, Бәхти Гайсин, Фәтхерахман Әхмәдиев, Зиннур Гыйбадуллиннар белән очраштыра. Алар белән бергә иҗат иткән моңлы, дәртле җырларны башкарырга аның юлына атаклы җырчылар Әлфия Авзалова белән Илһам Шакировны чыгарып куйган.

Гөлшат апа тормышта нык, көчле ихтыярлы, оптимист кеше була. Тормыш аны төрлечә, ә кайчак аяусыз сыный. Әмма ул бөгелми, бөтен авырлыкларны җиңеп, урман эченнән чабып баручы зифа боландай алга омтыла. «Үзем турында» дигән шигырендә ул үзенең бөтен гомерен күздән кичерә, яшәвенең юкка түгел икәнен әйтә:

«Булды эш, хезмәттә җиңеп,
Данга ирешкән чакларым.
Якын дуслар белән шатлык,
Бәхет бүлешкән чакларым...»

Гөлшат апаның тагын бер матур ягы — ул бик өлгер, җитез, кыю була. Шушы урында аның тормышыннан кызыклы вакыйгаларны искә төшерәсе килә.

1942–1943 елларда Минзәләдә укыганда ягылмый торган тулай торакта яшүсмер кыз баланың мич чыгарып куюы, Актанышта гастрольләр вакытында утүк өстендә коймак пешерүе үзе генә дә аның характерын өр-яңа яктан ача. 55 яшендә җиңел автомобиль сатып алып, аны йөртергә өйрәнә, 70тә компьютерны үзләштереп, әсәрләрен шунда татар телендә яза башлый. Дөнья малына, байлыкка кызыкмый. Аның байлыгы — таланты, сәламәтлеге, гаиләсе һәм дуслары, халык мәхәббәте була. Васильево бистәсе тирәсендә, Идел буенда башка сәнгатькәрләр белән бергә җир кишәрлеге алып, бакча булдыра. Чәчәк үстерергә ярата, бигрәк тә хуш исле, ак төстәге сиреньнәрне.

2нче алып баручы: Гөлшат Зәйнашева шушы санаганнарның берсен дә башкармаган булса да, бары тик аның сүзләренә атаклы композиторыбыз Рөстәм Яхин иҗат иткән «Китмә, сандугач» җыры гына булса да, Гөлшат Зәйнәшеваның исеме мәңгеләштерелгән булыр иде. Бу җыр үлемсез. Бу җыр һәр концертта башкарылып килә һәм башкарылачак. Җырчыларның таланты шушы җырны башкару осталыгы белән билгеләнәчәк. Татар милләтенең үлемсез җырлары: «Гөлҗамал», «Зиләйлүк», «Карурман», «Салкын чишмә» кебек җәүһәрләре белән рәттән «Китмә, сандугач» та гасырларда сакланыр.

«Китмә, сандугач» җырының аудиоязмасы. Җыр яңгыраганда кичә истәлеге итеп кәгазьдән ясалган ак сирень чәчәге тарату.

1нче алып баручы: «Кеше китә — җыры кала» диләр. Әмма шагыйрә Гөлшат Зәйнашеваны китмәде диясе килә, чөнки әле ул моңлы жыр, шигърият булып бик озак еллар татар милләтенең йөрәгендә яңгырар, югалмас, яшәр.

Кулланылган әдәбият

1. Китмә, сандугач! / Р.Ханнанов // Казан утлары. — 2018. — №1.
2. Ихсанова Л. «Җырны тиккә җырламыйлар». Г.Зәйнашевага 70 яшь // Сөембикә, 1998, №1.
3. Гөлшат Зәйнашева. Истәлекләр, мәкаләләр. Казан, ТКН,2011. Марс Гаитов «Җырга багышланган гомер».
4. Зөһрә Сәхәбиева Җыр бүләк итәм Сөембикә журналы, февраль, 2018.
5. Сагыналар сине якын дуслар. Г.Зәйнашева «Сагыну», Казан, ТКН, 1991.
6. Г.Зәйнашева. Җырчы миләш. Шигырьләр, Казан, ТКН, 1982.
7. Г.Зәйнашева.Илле җыр, Казан, ТКН, 1982.
8. Г.Зәйнашева Сайланма әсәрләр. Каан, ТКН, 2006.

Гарайшина Г.Р.,
советник директора по воспитанию,
учитель математики МБОУ «Сармановская СОШ»,
Гарайшина Э.Р.,
студентка 5 курса ИПИО КФУ

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ДЕТЕЙ-ИНВАЛИДОВ ЧЕРЕЗ ТВОРЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ЧЕРЕЗ ИХ ВКЛЮЧЕНИЕ В МЕРОПРИЯТИЯ И КОНКУРСЫ

Детское творчество — явление уникальное. Многие педагоги и психологи, как отечественные, так и зарубежные, подчеркивают большое значение занятий художественным и музыкальным творчеством во всестороннем развитии, и в частности, эстетическом развитии личности ребенка.

Творческие способности — это не просто способности к различным видам художественной деятельности (умение красиво рисовать, сочинять стихи, петь, танцевать и т. п.), а индивидуальные особенности, качества человека, которые определяют успешность выполнения им творческой деятельности различного рода.

Дети-инвалиды имеют множество ограничений в различных видах деятельности. Они не самостоятельны и нуждаются в постоянном сопровождении взрослого. Они лишены широких контактов, возможности получать опыт от других сверстников, которые есть у обычного ребенка. Основной и сложной задачей воспитания и обучения таких детей является их социальное развитие: способность стать максимально

полноправной личностью, обрести уверенность в себе, найти силы для достижения желаемой цели и преодоления встретившихся затруднений.

Основной задачей учебно-воспитательного процесса является формирование личности ребёнка, создание коррекционно-развивающего пространства как оптимального условия для формирования и развития личности ребёнка-инвалида.

Многие родители детей-инвалидов с детства выбирают домашнюю форму обучения. В таком случае программа изучения предметов составляется индивидуально для каждого ребенка с учетом его физических и умственных способностей.

Я приведу пример работы с ученицей, находящейся на домашнем обучении. Девочку зовут Асия, я занималась с ней начиная с 5-го класса. Особенность ребенка состоит в том, что несмотря на проблемы со здоровьем (ДЦП, колясочница, полностью слепая), девочку можно отнести к группе одаренных детей.

Обучение, по медицинским показаниям, проводилось на дому. Большую роль в работе с особенным ребенком, по моему мнению, играет повышение квалификации и самообразование, беседы с коллегами. Поэтому я изучила литературу и прошла курсы по теме: «Психолого-педагогическое сопровождение инклюзивного образования. Проектирование индивидуальной образовательной траектории для ребенка с ОВЗ».

После написания психологической характеристики была составлена индивидуальная образовательная программа, со своим учебным планом, примерными результатами.

При работе с Асией в начале 5-го класса я заметила ее интерес к выразительному чтению. Мной была

поставлена цель: воспитание интересной, творческой личности, способной к творческому труду.

На своих занятиях я старалась проявлять положительные эмоции и использовала похвалу, ласковые слова, позитивные комментарии в отношении Асии. Тогда творческая деятельность детей-инвалидов становится эффективнее, повышается результативность совместной деятельности педагога и родителей. Родители в нашем случае, вместе с ребенком, осваивали общеобразовательные программы для того, чтобы помогать Асие закреплять, полученные на занятиях навыки и доводить до совершенства продукт творческой деятельности.

Особый интерес у ребенка был к выразительному чтению стихов. Этот способ изображения способствует творческому развитию и разнообразию художественных выразительных методов.

На занятиях я старалась использовать все ресурсы обучения детей-инвалидов. Пригласила преподавателя из музыкальной школы. Асия начала участвовать в районных конкурсах. А через некоторое время она начала занимать призовые места на республиканском, региональном уровне. Ее выступления достойно были оценены грамотами, дипломами и призами.

Через 2 года работы на дому, Асия уверенно заявила, что хочет петь, выступать на сцене. Я снова обратилась в музыкальную школу и пригласила преподавателя по вокалу. И она начала участвовать и занимать призовые места не только в республиканских конкурсах, но и международных фестивалях. Конечно, помощь и поддержка родителей была очень большая.

Участвуя в творческой деятельности, дети-инвалиды могут пройти путь от интереса, через

приобретения конкретных навыков, к профессиональному самоопределению, что очень важно для успешной социализации. Развивая творческие способности у детей-инвалидов, мы создаём условия для успешной адаптации в социуме.

Использованная литература

1. Абраменкова В.В., Воспитание игрой, М. Лепта Книга, 2008. — с.5–53
2. Конышева Н.М. / Секреты мастеров/. — Смоленск, 2004. — с.108–109.
3. Кащенко В.П., Педагогическая коррекция, Москва, Издательский центр Академия, 2010. — с.106–109.
4. Ершова, А.П. Искусство в жизни детей/. — М.: Просвещение, 1991. — 128 с.

Гыймадеева Р.З., Гыйлфанова И.А.,
МБГББУ «Сарман гимназиясе» нең башлангыч сыйныф укытучылары

ДӘРЕСТӘ УЕННАР — УКУЧЫЛАРНЫҢ УКУ КҮНЕКМӘЛӘРЕН АРТТЫРУ ЫСУЛЛАРЫ, ТӘРБИЯНЕҢ ПСИХОЛОГИК-ПЕДАГОГИК ЧАРАСЫ

Хәзерге вакытта, заманча мәктәптә, балаларның психик сәламәтлеге, аларның эмоциональ тәҗрибәсе, тирә-юньдәгеләр белән мөнәсәбәтләр төзи белү, һәм үзүзен дөрес итеп куя белү мәсьәләсе кискен тора. Чөнки мәктәптә үткәрелгән еллар — бу-мөнәсәбәтләрне булдыру вакыты, шәхси үсеш таләп итә торган үзүзеңне хөрмәт итү вакыты.

Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, бүген балаларга да, укытучыларга да күпкә катлаулырак. Балаларның да, аларның әти-әниләренең дә, гаиләнең мәктәпкә мөнәсәбәте дә үзгәрде. Бу гаилә әгъзаларының бер-берсе белән көннән-көн азрак вакыт үткәрүләре белән аңлатыла, телевизор һәм компьютер аралашуны алыштырды. Балаларның күбесе имин булмаган яки тулы булмаган гаиләләрдә яши. Күп кенә балалар бер-берсе белән авыррак аралаша. Укытучылар күбрәк вакыт сыйныфтагы тәртип турында кайгыртырга мәҗбүр булалар. Еш кына агрессив һәм «идарә итәргә бирелми торган» балалар белән эшләргә туры килә. Укытучы алдында уку процессын психологик яктан уңайлы итү, сыйныфта ышаныч һәм үзара ярдәм итү, бер-берсе һәм укытучы белән дустанә һәм ачык аралашу атмосферасы булдыру бурычы тора.

Бу бурычларны хәл итү өчен башлангыч мәктәптә, дәрестә һәм дәрестән соң, без К.Фопель, И.Никольская, Г. Бардиер, М. Битянова, Б. Зольцерман һәм Н. Рогалева кебек психологлар һәм педагоглар тәкъдим иткән төрле интерактив уеннарны куллана башладык.

Чөнки нәкъ менә уеннар барышында, укучыларның яңа тәэсирләр алу мөмкинлеге, социаль тәҗрибә булдыру һәм бер-берсе белән аралашу гадәти мәктәп тормышындагы кебек булмый. Ә укытучы балаларга үзенең уникальлеген аңларга, түземлерәк, игътибарлы булырга, стресслар, куркулар азрак кичерергә һәм үзләрен ялгыз хис итмәскә ярдәм итәчәк. Балаларны гади тормыш принцибына өйрәтү мөһим: ялган һәм билгесезлектән кач, эшеңне ахырга кадәр җиткер, булганның кадерен бел, башкаларга үпкәләмә, башка кешеләрнең дә синең уйларыңны укуларын көтмә. Син аларга нәрсә теләвең, хис итүең һәм уйлавың турында әйт, сиңа авыр булганда, башка кешеләргә һөҗүм итмә, гаепләмә.

Уен ярдәмендә балаларда көч һәм җитезлектән башлап креативлыкка һәм аралашучанлык кебек сыйфатлар үстерергә мөмкин. Уенда танып белүгә, аралашуга, әйләнә-тирә мохитне үзгәртеп коруга кирәк булган тормыш ихтыяҗлары булдырыла. Бала, гамәлләргә дә, эчке мотивларга да таянып, реаль һәм хыялый,уйлап табылган ситуациядә эшләргә өйрәнә. Уенда ул яңа социаль рольләрне үзләштерә, әхлакый кыйммәтләрне формалаштыра, үз һәм башка гамәлләр, кичерешләр, проблемаларның мәгънәсен аңлый. Гомумән алганда, уен — балаларны тормышка әзерләү ысулы, аларны үстерү һәм тәрбияләүнең психологик-педагогик чарасы булып тора.

Уенның күп функцияле булуын исәпкә алып, дәрестә аны куллану ысуллары:

– ял итү;

– бер эшчәнлек төреннән икенче төргә күчү;

– танып-белү процессларын (кабул итү, хәтер, фикерләү, гәүдәләндерү) үстерү ысулы;

– тирә-юньне танып белү, хәбәрдарлыкны үстерү ысулы;

– үз-үзеңне җайга салу, үзеңнең психик халәтләреңhәм гамәлләреңбелән идарә итү күнекмәләрен үстерү ысулы;

– иҗади сәләтләрне үстерү ысулы һәм индивидуальлек чагылышы (оригинальлек, үзенчәлеклелек, стандарт булмаганлык);

– бала өчен мөһим булган вакыйгаларны, кичерешләрне, уй-фикерләрне эмоциональ белдерү ысулы;

– психологик киеренкелекне бетерү ысулы;

– социаль күнекмәләрне үстерү ысулын формалаштыру;

Дәресләрдә һәм дәрестән тыш эшчәнлектә кулланыла торган уеннар.

Утын кисү

Максатлары: бу уен озак утырып башкарыла торган эштән сон актив эшчәнлеккә күчәргә ярдәм итә. Балалар үзләренең тупланган агрессив энергияләрен тоя һәм аны уенда куллана алачаклар. Моннан тыш, уен вакытында кычкыру эмоциональ бушануга булыша һәм сулышны яхшыртырга ярдәм итәчәк.

Инструкция. Кайсыгызның утын ярганы яки карап торганы бар? Бу ничек эшләнә? Кем күрсәтә ала? Утын кискәндә балтаны ничек тотарга кирәк, аяклар нинди хәлдә булырга тиеш?

Бераз буш урыннар калдырып шулай басыгыз. Күз алдыгызга китерегез, сезгә берничә утын ярырга кирәк. Миңа, ярасы бурәнәнең юанлыгын курсәтегез. Аны агач төбенә куегыз һәм балтаны баш өстенә күтәрегез. Һәрвакыт балтаны төшергәндә каты иттереп «Ха!. дип кычкырырга кирәк. Аннары икенче шакмакны куегыз һәм янәдән ярыгыз. Ике минуттан соң һәрберегез күпме шакмак ярганын әйтерсез.

Җилпенү

Максатлар: тормыш юлында уңышка ирешүнең иң катлаулы каршылыкларының берсе-безнең уңышсызлык һәм җиңелүләр турындагы истәлекләр. Бу уен барышында балалар барлык тискәрелекне, кирәк булмаган һәм комачаулый торганны жилпенеп төшергәнне күз алдына китерәләр.

Инструкция: арыганлыктан, күңелсез хисләрдән ничек җиңел котылу мөмкинлеген күрсәту.

Мөгаен, сезнең һәркайсыгызның юешләнгән этнең ничек жилпенеп кибенгәнен күргәнегез бардыр. Ул аркасын һәм башын шулкадәр көчле итеп селкетә, бөтен су читкә очып китә. Сез якынча шул ук эшне башкара аласыз. Үзегезгә җитәрлек урын калдырып түгәрәккә басыгыз, учларны, терсәкләрне, җилкәне селкетә башлагыз. Шул ук вакытта күз алдыгызга китерегез әле, ничек барлык күңелсезлекләр, эттән су очкан кебек, сезнен остән очып китә. Соңрак аякларыгызны селкетегез. Ә аннары башны селкетегез. Шул ук вакытта нинди дә булса тавышлар чыгара аласыз. Хәзер битне селкетегез һәм авызны селкеткәндә тавыш ничек кызык үзгәргәнен тыңлагыз. Күз алдыгызга китерегез, бөтен күңелсез йөк сездән китә, һәм сез

барыгыз да шат һәм көр булып каласыз. (Әлеге күнегү өчен 30–60 секунд вакыт бирелә).

Психологик уеннар

Кар бөртекләре. Күнегүләр музыка ярдәмендә башкарыла.

Укытучы: «Карагыз әле, күктән нәрсәдер төшә. Сул кулны сузыгыз, кулларыгызны ачыгыз. Уң кулыгызны сузыгыз, учыгызны ачыгыз. Кулларыгыз белән кар бөртекләре тотыгыз. Өскә таба сузылыгыз. Тирән сулагыз. Кулларыгызны аска төшерегез, кулдан кар бөртекләрен кагыгыз. Сулагыз. Тагын бер кат кабатлыйбыз» «.

Шарны кабартабыз. Төркемдәге һәр катнашучыга шарлар өләшегез.

«Үз шарларыгызны кабарта башлагыз...» Беренче баланың шары бик нык кабаргач яки шартлагач: «Менә, балалар, күрегез сезнең хисләр белән дә шулай була. Әгәр дә син үзеңдә ачуны озак саклыйсың икән, ул үсә, үсә һәм шартлый. Шарны ныграк кабартыгыз әле һәм тотып карагыз, аның тыгызлыгын һәм көчен сизәрсез, шарнын эчендәге тынны чыгармыйча тоту бик авыр. Эчтәге ачу белән дә шулай ук. Ә хәзер әзрәк кенә һаваны чыгарып карагыз. Ул бераз йомшаграк, әмма инде аның белән уйнап була, ул инде шартламаячак. Алып баручы: Балалар, сезнең ачуыгыз килгәндә, шарыгыз ни дәрәҗәдә кабара? Сөйләп карагыз әле. Ә хәзер шар белән эшләп күрсәтегез. Шарны сез теләгәнчә кабартыгыз.

Сулыш ярдәмендә тынычлану. Әгәр дә безнең бик каты ачуыбыз килә икән, безнең сулыш ешая һәм һава тиешле күләмдә организмга килеп җитә алмый. Без шушы халәттә озак итеп игътибар итмичә торсак,

дөрес суламаганлыктан «Хәзер мин шартлыйм» дигән хис туарга мөмкин. Шуңа күрә, ачуны җиңү өчен, тизрәк сулышны дөрес алырга өйрәнү бик мөһим. 5 тапкыр тирән итеп сулыш аласың һәм әкрен генә ул сулышны чыгарасың, һава агымының ничек итеп үпкәләргә тулганын һәм аннан чыкканын сиземләргә кирәк. Шушы үпкәдән чыккан һава агымы белән бездән ачу да чыгып бетә, кеше тынычлана. Талгын гына агылган көй дә шулай ук тынычланырга ярдәм итә.

Үз-үзеңне кулга ал. Борчылуыңны сизүгә, кемнедер тукмыйсы, нәрсәдер атасы килсә, үз көчеңне исбатлау өчен бик гади ысул бар: терсәкне тотып, кулыңны күкрәккә нык итеп кыс, — бу түземле кешенең торышы.

Үпкәсез, талашсыз, уйный, укый, эшли алганда күңелдә җылы һәм рәхәт була, һәр нәрсә белән шөгыльләнү кызыклы һәм кызыктыргыч була.

Ә кешеләр бер-берсен аңларга һәм авыр минутларда ярдәм итәргә тырышканда, дуслык туа. Әгәр дуслар арасында аңлашылмаучанлык килеп чыкса, алар бәхәснең сәбәбен аңларга тырышсалар һәм бер-берсенә юл куя алсалар, ул һичшиксез хәл ителәчәк.

Татарча «дуслаштыру санамышлары». Кем белә аларны күбрәк?

Балалар куп вакыт үзара талашалар, конфликтларга керәләр, шул вакытта иң үтемле ысулларның берсе булып дуслаштыру санамышлары тора. Шушы санамышлар ярдәмендә балалар тизрәк дуслашалар, уртак тел табалар, упкәләрен оныталар, бер-берсенә карап елмаялар. Мисал очен: балалар арасында конфликт килеп чыкса аларны бер-берсе каршысына бастырып, элеге өйрәнгән санамышны

әйтәләр: «Дус бул, дус бул, бүтән сугышма! Дуслашу мәңгегә! Бүтән талашма!»

«Без синең белән бертөрле» коллективны берләштерү уены.

Уенчыларның бурычы: сыйныфташлары белән охшашлыкны табу һәм әлеге охшашлык нигезендә укучыны түгәрәккә чакыру, кабатланырга ярамый.

Мәсәлән: «Әлфия, без синең белән бер йортта яшибез»,» Алмаз, без синең белән бер буйда».

Уен барлык укучылар да түгәрәккә чыгып беткәнче дәвам итә.

Уенының азагы «Без барыбыз да охшаш, бергә — без көч» дип тәмамлана.

Мондый дәресләр һәм интерактив уеннар үткәрү безгә күп максатларга ирешергә ярдәм итә:

1. Иптәшләреңә белән бердәмлекне тою.

2. Балаларга өмет, ышаныч тудыру. Балалар җиңүнең тәмен татырга һәм җиңелүләрне дөрес итеп үткәреп җибәрергә өйрәнәләр. Ул балаларга һәм өлкәннәргә көч һәм куйган максатка ирешү юлын күрсәтә. Балаларга авыр хәлләрне кичерергә һәм киләчәккә ышаныч белән карарга ярдәм итә.

3. Балаларга үз сүзен әйтергә һәм башкаларга карата үз карашын белдерергә, кыюлыгын үстерергә булышу. Чөнки үрнәк алырлык кешеләр белән мөнәсәбәтләрне бозудан куркып, балалар еш кына үзләрен өлкәннәр кебек тоталар, дәшми торалар, аларга күңелсез, үз теләкләрен белдермичә башкалар фикеренә кушылалар, үз карашларын белдермиләр.

4. Балаларга үз куркуларын ничек җиңәргә өйрәтү, бер-береңне рәнҗетмичә дә яхшы яшәп булганын аңлату.

5. Балаларны үз ачуларын контрольдә тотарга һәм тулган агрессияне уен формасында чыгарырга өйрәтү.

6. Балаларның характерының көчле якларын үстерү. Аларны яратырга, кайгырырга, кешеләрне хөрмәт итәргә, түземлелеккә өйрәтү

Кулланылган әдәбият:

1. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения: практическое пособие / Пер. с нем.; В 4-х томах.

2. Интернет материаллары.

Ихсанов Василь Бурганович,
учитель обществознания
МБОУ «Сармановская гимназия»

МАТЕРИАЛЫ УФИМСКОГО ЗЕМСТВА ЗА 1870–1912 ГОДЫ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК НА УРОКАХ

Использование местного, краеведческого материала оживляет уроки, вызывает заинтересованность у учащихся. Подобные материалы и сведения можно применять не только на уроках истории и обществоведении, но и на других уроках социально-гуманитарного цикла.

В последние десятилетия архивы, центральные публичные и научные библиотеки начали оцифровывать свои архивные фонды, также имеющиеся у них старинные книги, редкие издания, газеты и журналы давно прошедших времен. Начали их размещать в интернете в открытом доступе для широкой публики. Эти материалы представляют большие возможности для изучения, как для любителей истории, так и для других учителей. Применение местного материала чрезвычайно актуально при изучении истории Татарстана. Это объясняется хотя бы тем фактом, что часть восточных районов Татарстана относилась к Уфимской и Оренбургской губерниям, а северо-восточные районы к Вятской губернии. История этих районов до 1920 года, года образования ТАССР, практически не упоминается.

Этот информационный пробел нам помогают заполнить публикации Государственной публичной исторической библиотеки статистической отчетности

губернского земства под названием «Обзор Уфимской губернии» за 1870–1912 годы, всего сорок два тома материалов. Материалы за 1913–1917 годы не представлены, что можно объяснить начавшейся мировой войной и революциями 1917 года,

Уфимское губернское земство формально начало работать в 1864 году. Лишь в 1870 году оно начало работать и выполнять полноценно свои функции. Мензелинский уезд являлся одним из пяти уездов этой губернии. Мензелинское уездное земство тоже составляло свои отчеты о проделанной работе, но они не были опубликованы, по этой причине мы обращаемся к опубликованным материалам уфимского губернского земства.

Из этих 42-х томов первые восемь томов написаны от руки каллиграфическим почерком. Тома, выпущенные в последующие годы, как правило, изданы типографским шрифтом.

Содержание каждого тома характеризуется подробным и серьезным описанием состояния положения дел в губернии.

В каждом томе сначала дается анализ земледелию, обеспечению народного продовольствия, состоянию промышленности заводской и фабричной, торговле, промыслам населения и перемещения населения. Уделяется большое внимание погодным условиям, количеству осадков, уровню снежного покрова и прохождению паводков, так как от состояния природно-климатических условий зависело зерновое хозяйство и скотоводство края, от которого зависела вся жизнь населения губернии.

Следующая глава отчета называется «Общественное благоустройство и благочиние». Где речь идет об общественных зданиях (больницы, тюрьмы, здания

земских учреждений, училища, школы и т. д.). Там же речь идет о строительстве дорог, мостов и переправ. Уделяется много внимания общественной нравственности, содержанию арестантов, их обеспечению продовольствием, постельными принадлежностями и занятиям. Арестантов пытались приучить к труду и грамоте. Подробно описываются крупные пожары с указанием деревень и уездов. Указываются причины пожаров. Очень подробно рассматривается положение дел с раскольниками. Католики, лютеране и иудеи находятся под особым вниманием. Работа почты всегда находится под контролем, оценивается состояние почтовых трактов и обеспеченность лошадьми.

«Народное здравие и общественное призрение» — глава отчета посвящается положению дел с больницами, фельдшерскими участками и аптеками, также оспопрививанию населения. Называются виды болезни у домашнего скота, причины этого и принятые меры. В этой же главе подробно дается анализ всем преступлениям, классификация которых представлена по сословиям, разделению на городское и сельское население, конфессиональной принадлежности и видам занятий. Также анализируется положение богаделен.

Интерес представляет описание различного типа учебных заведений губернии. Земство пыталась их обеспечить необходимым помещением, дровами, учебными пособиями, учителями и зарплатой. Можно сказать, что проблемы в те времена были схожи по содержанию, с современными.

Погодные условия и полученный урожай, цены на продовольственные товары, зарплаты разных сословий были в центре анализа земства и уездной власти. В конце 19 века поименно начинают упоминать

пароходы и их роль в хозяйственной жизни губернии. А в начале 20 века большое внимание уже уделяется железнодорожным перевозкам, дороговизне и недостаточной эффективности гужевого транспорта.

Содержание публикаций и их объем меняется к началу двадцатого столетия: дается отчетность по банковским делам, подписке на периодическую печать, качественные показатели рекрутов, применение новых технологии в земледелии. С конца 19 века ведется отчетность о состоянии пришкольных опытных участков, отмечается стремление учителей детей приучить к садоводству и огородничеству. В мензелинском уезде садоводством и огородничеством занимались только русские жители, и то живущие близко к городам. В то же время делались попытки приучить крестьян к промыслам, целью этого являлось выведение хотя бы части населения из состояния нищеты. Помещики и православное духовенство имели пасеки, сады и огороды, что подробно описывается и в других источниках.

В конце 19 века в губернии увеличилось количество спиртзаводов. Они, с одной стороны, давали работу части населения края. Принимали зерно местного населения на переработку, обеспечивали местное население бардой для корма скоту. В то же самое время в населенных пунктах открывались трактиры и прочие питейные заведения. Они обеспечивали поступление налогов в местную казну. Общественность создавала общества трезвости, православное и мусульманское духовенство выступали против спаивания населения. В этом вопросе мы наблюдаем наличие противоположных интересов различных слоев общества и правительства.

Отдельные публикации посвящаются натуральным повинностям населения, таким как подводная,

гужевая и постойная. Подводная повинность состояла и том, чтобы крестьяне на своей подводе должны были перевозить чиновников, в редком случае проходящие войска обычно на 30 верст. Гужевая повинность включала в себя перевозку казенных грузов. Постойная повинность означала дать кров проезжающим гражданам по казенным надобностям при отсутствии постоялого двора в населенном пункте. Если с начала эти повинности выполнялись бесплатно, то с конца 19 века земство начало оплачивать эти повинности. Повинности эти выполнялись жителями по очереди и тогда считалось их выполнение обычным и обязательным делом.

Первые телефоны в губернском городе Уфе появились в 1897 году. В 1908 году телефонные линии в губернии имели протяженность в 563 версты. Имелось 357 переговорных пунктов для публики. В 1908 году было сделано 662 918 звонков, что на 166 378 больше, чем в 1907 году. Мензелинское земство и местное купечество шли в ногу с техническим прогрессом. Тем более мензелинская ярмарка приносила большие налоги в казну земства, да и телефонизация края сулила увеличение прибыли местным предпринимателям. В 1912 году мензелинское земство решило провести телефонную линию из Мензелинска в Набережные Челны, дальше соединить их с волостными центрами Большое Нуркеево, Карамалы-Александровка и в город Бугульму. Нуркеево планировали соединить с волостным центром селом Языково и дальше протянуть линию до пригорода Заинска. Для осуществления технической стороны проекта обратились к инженеру, одного из братьев известных купцов Стахеевых. Первоначально он запросил большую плату за работу, но претворив в жизнь этот проект, отказался от платы за свою работу в

пользу мензелинского земства. Эта сумма равнялась 25 тысячам рублей, громадные деньги в те времена. Таким образом, в 1913 году значительная часть мензелинского уезда могла пользоваться телефоном. Цена за пользование телефоном была весьма чувствительная и не все могли им воспользоваться.

Рассмотрим несколько примеров использования материалов земств на уроках. Распространено мнение, что раньше рождалось в семьях много детей. Если взять данные по некоторым деревням Мензелинского уезда Уфимской губернии, то число родившихся детей значительное. Посмотрим положение дел в нескольких населенных пунктах, откуда в Сармановскую гимназию возили учащихся с 1 по 11 классы, общее количество учащихся из каждой деревни умещаются в 20-местный автобус. В 1883 году в деревне Дими Тарлау родились 36 детей, в Рангазаре 48 детей, в Новом Ахметево 22 ребенка. Детская смертность в конце 19 века была высокая, более 60% умирали до 5 лет, еще 10–14% умирали от разных причин до 15 лет. Обеспеченность врачами и аптеками, лекарствами была очень низкой.

Приведем пример использования отчетов земств на уроке обществознания в 11 классе. При прохождении темы «Источники права» все учебники, в том числе вузовские в пример правового обычая приводят долговую расписку в простой письменной форме на клочке бумаги. До революций 1917 приговор сельского схода являлся примером правового обычая (Приложение 1). Примером правового обычая даже в наше время является порядок выпаса скота в сельской местности. Выселение из населенного пункта кого-то «за дурное

поведение» теперь обычно не практикуется, хотя примеры имеются.

Материалы земств можно применять как примеры на уроках, проведении бесед с учащимися и исторических исследованиях.

Изучение прошлого и настоящего родного края позволяет ввести учащихся в сложный и противоречивый мир общественных отношений и помогает им научиться жить в этом мире, способствует выработке собственной жизненной позиции. Краеведение способствует формированию у учащихся представления о себе как гражданине общества. При этом учитывается единство научного, дидактического, методического и воспитательного начал. Важно, чтобы ребёнок погрузился не только в мир представлений о прошлых эпохах, но и связал их с системой ценностей своего мира.

Краеведческая деятельность позволяет выстраивать новые, объектно-субъектные отношения учителя и ребёнка. Поисковая, исследовательская работа — это всегда сотворчество педагога и ученика.

Кроме того, в процессе краеведческой работы у детей формируется чувство любви к Родине, родному краю; уважение к своему и другим народам, складывается миропонимание. Развиваются память, внимание, наблюдательность, расширяется кругозор и словарный запас. Развиваются коммуникативные качества личности. При этом надо помнить, что если получилось зародить в ученике интерес к истории родного края, его следует постоянно поддерживать, помогать ребенку в преодолении трудных ступенек, ведущих к знаниям.

Литература

1. Мухаметшин З. Метрикә дәфтәрләре — хәтер сагында // Мирас. 2013. №5.

2. Митрофанов Т.С. Волостные суды Казанской губернии: правосознание, закон и обычай // Гасырлар авазы — Эхо веков. 2019. №1.
3. История башкирских родов / под ред. Ф.Х. Гариповой. Уфа: Китап, 2016.
4. Салахова Э.К. Мусульмансике метрические книги России // Гасырлар авазы — Эхо веков. 2018. № 1.
5. Татары уфимского уезда (материалы переписей населения 1795–1859 гг.) — Справочное издание. Казань. 2022.

Матзянова Раушания Гаяз кызы,
Хәйруллина Эльза Илдар кызы,
МБГББУ «Сарман гимназиясе» укытучылары

ТАТАР ҺӘМ РУС ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ЭШЕНЕҢ БАШКАРЫЛУ ЮЛЛАРЫ

Тел дәресләрендә, шулай ук фән буенча дәрестән тыш эшләрдә проект эзләнү эше актуаль.

Проект — әле булмаган нәрсәне барлыкка китерүгә юнәлтелгән һәм аның тормышка ашу процессын күзаллаган идея. Шуның өчен дә проект алдына куелган максат төзү, барлыкка китерү, булдыру, иҗат итү, ирешү һ.б. кебек өлешләрдән тора.

«Проект» — фарсы теленнән алга атлаучы, алдан баручы дигәнне аңлата. Проект методын куллану ул алган белем һәм күнекмәләрне системалаштыру, мөстәкыйль эшчәнлек, фәннәр арасында бәйләнеш табу, кызыксындырган проблеманы билгеләү, чишү юлларын табу, көтелгән нәтиҗәне билгеләү.

Без дәресләрдә һәм дәрестән тыш эшләрдә укучылар белән проектлар эшлибез, өстәмә информация туплыйбыз һәм системалаштырабыз. Проект эше укучы өчен иҗади мөмкинлекләрен ачарга, төркемдә эшләү күнекмәләрен булдырырга, үзләре өчен кызыклы проблемаларны ачу өстендә эшләү тәҗрибәләре булдырырга һәм аудитория алдында чыгыш ясап, эзләнү эшләрен тәкъдир итәргә ярдәм итә.

Туган якка, аның тарихына, күренекле кешеләренә багышланып эшләнелгән проектлар бүгенге көндә мәктәптә патриотик тәрбиянең бер юнәлеше булып тора. Шунлыктан укучыларыбызга Сарман

тарихы, якташ язучыларыбызга багышланган проект темалары тәкъдим итеп, кече Ватанга мәхәббәт һәм хөрмәт тәрбияләүне максат итеп куябыз. Укучыларны кызыксындырган мәгълуматлар арасында М.Рәмзине алга таба аның әнисе ягыннан абзасы, танылган мулла Исмәгыйль әл-Кашкарыйның атаклы шәкертләренең берсе, Әлмәт имамы һәм мәдрәсә мөгаллиме шәех мулла Хөснетдин тәрбияләвен, аңа ул саллы фикерләр тулы гарәп, фарсы китапларының сәхифәләрен ачуын ишетергә була.Габдулла Тукай Морад Рәмзинең Казанда акча җыеп йөрүенең чын мәгънәсен соңрак аңлый. Ул 1911 нче елда яңа «Яшен ташлары» исемле җыентыгында Морад Рәмзигә багышланган юлларны төшереп калдыра.

М. Рәмзи Петербург китапханәләрендә һәм архивларында эшләгән. «Тәлфик әл әхбәр...» әсәрендә М.Рәмзи, Ш. Мәрҗанидән соң беренче буларак, борынгы вакытлардан алып үзе яшәгән чорга кадәрге татар халкы тарихын язарга омтыла. 1914 нче елның язында ул гаиләсе белән кыска гына вакытка Россиягә кайта. Февраль революциясеннән соң М.Рәмзи Оренбург делегаты сыйфатында, 1917 нче елның июлендә Казанда узган Бөтенроссия мөселман руханилары съездында катнаша.

Укучылар төрле архивларда, иске язмаларда, чыганакларда Мөхәммәдморад Рәмзи, Мөхәммәдморад әл-Минзәләви, Мөхәммәдморад әл-Мәкки, Мөхәммәдморад әл-Мәдинәи, Тутый, Гандәлиб, Әбелхәсән, Акмал, М.М.Р.Шәех Мөхәммәд, Морад Казанлы, Морад әфәнде, Бәдәлче Морад, Шәех Морад, Морадшаһ Баһадиршанов һәм тыйнак кына язылган Морад дигән тәхәллүсләр исемнендә йөргәнлеген белделәр.

Ә хәзер эш алымының бер юнәлеше булган шәҗәрәбездәге кайбер статистикага тукталып китәбез. Безнең шәҗәрәдә барлыгы 116 гаиләдәге 502 кеше күрсәтелгән. Шуларның 56% ир-атлар, 44% хатын-кызлар. Бүгенге көндә исәннәре — 259, үлгәннәре — 243. Нәсел шәҗәрәсендәге кешеләрнең 413 өйләнгән, 89 буйдак, 11 ялгыз калган һәм бары тик өчесе генә аерылышкан.

Без барлыгы егерме бер фамилия вәкилләре барлыгын белдем. Шулар арасында иң киң таралганы — Салихов фамилиясе. Ир-ат исемнәреннән иң киң таралган исем Илнур булса, хатын-кызларда — Айгөл.

Нәселебездәге кешеләр барлыгы 5 илдә гомер кичерәләр. Күбесе Россиядә яшәсә, икесе Германиянең Франкфурт на Майне шәһәрендә, өчесе Американың Минниаполс шәһәрендә, икесе Австралиянең Сидней шәһәрендә, Швейцариянең Цюрих шәһәрендә бер туганыбыз тора.

Нәселебездәге гаиләләрдә ир белән хатын арасында иң зур яшь аермасы — 6. Гаиләдәге балалар санын уртача алсак — 3,8; иң күп бала — 9. Бала туу моментына иң өлкән яшьтәге кеше — 39, иң яше — 17. Зур һәм кече бала арасындагы иң зур аерма 12 ел, иң кечкенә аерма — 4 ел. Уртача балалар арасындагы яшь аермасы — 7,8.

Кеше тирә-якны танып белергә гаиләдә өйрәнә, аннан олы дөньяга юл ала. «Оясында ни күрсә, очканында шул булыр» дигән халык мәкале дә шуннан килеп чыккандыр, мөгаен. Әгәр бәхетле картлык күрәсегез килсә, акыллы, тәрбияле балалар үстерегез», — дигән күренекле педагог В.Сухомлинский. «Илен белмәгән — игелексез, нәселен белмәгән — нәселсез», дип, юкка гына әйтмәгән халкым. Белеп әйкән. Һәр

кешегә үзенең җиде буын бабасын белү фарыз, дигәннәр борынгылар. «Нәсел-нәсәбегезне белегез, кардәшләрегезне барлагыз, чөнки бергә яшәсәгез дә, өзелгән туганлыкта якынлык юк, ераста торсагыз да йөрешкән туганлыкта ераклык юк», диелә Мөхәммәт пәйгамбәрнең бер хәдисендә дә.

Әйе, вакыт йөгерә. Яңа буыннар җиргә килә тора. Һәр кеше үз гомерендә барысына да өлгерергә, иң мөһиме — үзе турында киләчәк буынга якты истәлек калдырырга тиеш. Әгәр дә бабаларыбызны онытсак, безне дә онытырлар. Нәсел җебебез өзелмәсен, керләнмәсен дисәк, начар эшләрдән сакланырга; үзебезнең нәсел агачыбызга зыян салмыйча, нәселебез данына тап төшермичә яшәргә кирәк.

Кулланылган әдәбият

1. Артамонова О.А. Проектные технологии в образовательном процессе.
2. Архипова Н.В. Проектная деятельность как одна из форм вовлечения учащихся в процесс исследования.
3. Бродовская З.В. Организация проектной деятельности в системе работы.

Нәҗметдинова Чулпан Мөнир кызы,
МБГББУ «Сарман гимназиясе» нең
татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕН КУЛЛАНУ

Җәмгыять үсеше белән бергә, уку-укыту, тәрбия системасы да бик еш үзгәртеп корыла. Шул заман белән бергә иярeп бару өчен, укучылар белән бер дулкында булу өчен, укытучы һәрвакыт яңа метод-алымнар эзләнүдә, аларны эшендә кулланырга тиеш. Бүгенге көндә белем бирү өлкәсендә киң колач алган — проект эшчәнлеге шундый алымнарның берсе. Әлеге алым, уку-укыту эшчәнлеген кызыклы һәм файдалы итү өчен отышлы. Проект методын кулланып укыту, белем бирү процессын яңарту — үзгәртү алымнары файдаланып гамәлгә ашырырга мөмкинлек тудыра. Проектлар методын кулланып эшләү укытучыдан үз эшенә иҗади якын килүне таләп итә. Ул инде укытучы буларак кына түгел, режиссер нинди дә булса эшкә җитәкчелек итә, консультант яки башка рольгә кереп, укыту процессын оештыра.

Укучыларның танып белү мөмкинлекләрен, акыл эшчәнлеге мөстәкыйльлеген үстерүдә проектлар методы зур урын алып тора. Урта сыйныф укучылары белән эшләгәндә, төркемнәрдә эшләү һәм аерым проект эшләре башкаруны кулланырга була.

Быелгы уку елында, 5 нче сыйныф укучылары белән ике проект эшчәнлеге планлаштырылды. Беренче яртыъеллыкта, әлеге эшне аңлап башкару өчен аерым укучылар белән эш башкарылды. Проект

ике этапка бүленде. Беренче этап: укытучы белән эшчәнлек, ягъни укучыларга теманы ачыкларга ярдәм итү, план төзү, әдәбият исемлеге белән таныштыру. Икенче этапта укучы эзләнү, дөрес мәгълүмат табу һәм аларны берләштерү эшен башкарды. Туган ягыбыз һәм андагы шәхесләрне өйрәнү, аларның эшчәнлеген барлау — укучылар өчен, хәзерге буын өчен бик файдалы. Шуңа күрә дә, әлеге проект эшчәнлеге «Сарман районының танылган шәхесләре» дигән исем астында узды. Иң сөендергәне, 5 сыйныф укучыларының күпчелеге, якташ язучылар иҗатын тикшерүгә алынганнар иде. Сарман язучыларының иҗатын һәм тормыш юлын барлап, алар белән истәлекле хатирәләр, гаилә архивыннан алынган фотосурәтләр дә әзерләгәннәр.

Икенче яртыъеллыкта планлаштырылган проект эшчәнлеге бераз катлауландырылды. Беренчесендә һәр укучы үзе эшләгән булса, әлеге проект төркемнәргә бүлеп бирелде. Проектның үтәлү срогы да, эчтәлеге дә зурайтылды. Тик укучылар куркып калмадылар, бик теләп бу эшкә тотындылар. Төркемнәрдә эшләүнең уңай яклары күп булган кебек, тискәре яклары да бар. Укучыларда җаваплылык хисе югалырга мөмкин. Эшне җиңеләйтү өчен һәр төркемгә җаваплы кеше, редактор, әдәбият исемлеге, фотосурәтләр һ.б. шундый эшләр өчен җаваплы кешеләр бүленеп куелды. Төркемнәрдә эшләү, коммуникатив гамәлләрне куллануның бер төре. Укучылар аралашалар, бер-берсенең сүзләренә, уй-фикерләренә колак салырга өйрәнәләр.

Укучы өчен проект эшчәнлеге нәрсә бирә соң? Проект эшчәнлеге, сайлап алынган теманы ачыклаудан, аның эчтәлегеннән тыш, укучыларга

иҗади мөмкинлекләрен ачарга, төркемнәрдә эшләү күнекмәләре булдырырга, үзе алынган кызыклы проблеманы (теманы) ачу өстендә эшләргә, үзенең эшен (хезмәтен) презентацияләү мөмкинлекләрен бирә.

Гомумән алганда, белем бирүдә проектлар методын куллану — укучыларның иҗади сәләтен устерүгә зур этәргеч булып тора. Укучыларда яңа проектлар эшләү теләге туа һәм фәнгә карата кызыксыну уяна. Иҗади эшчәнлек тәҗрибәсенә ия булган саен укучыларның белем сыйфаты да үсә. Ә татар әдәбиятында иҗади эшчәнлек өстендә эшләү, сөйләм телен үстерү, мәгълүмат таба белү һәм аны дөрес итеп кулланырга өйрәтү безнең төп бурычыбыз.

Кулланылган әдәбият

1. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся/ Уку-укыту процессында проект эшчәнлеген оештыру: Практическое пособие для работников образовательных учреждений. — М.: АРКТИ, 2003.

2. Савенков А.И. Содержание и организация исследовательского обучения школьников/ Укучылар эшчәнлегендә фәнни-тикшерү эшләрен оештыру. — М.: «Сентябрь», 2003.

Нуртдинова Раушания Равил кызы,
татар теле һәм әдәбияты укытучысы, ***Калимуллина Әлфия Нәҗиб кызы,***
китапханәчесе МБББУ «А.Тимергалин исемендәге Иске Минзәләбаш төп гомуми белем бирү мәктәбенең

МӘДИНӘ МАЛИКОВАНЫҢ «ЧӘЧКӘ БАЛЫ» ПОВЕСТЫНДА ТЕМА, ИДЕЯЛӘР ДӨНЬЯСЫ, ПСИХОЛОГИЗМ БИРЕЛЕШЕ: ТРАДИЦИЯЛӘР ҺӘМ ЯҢАЧАЛЫК (ПРОЕКТ)

Проблеманың куелышы: укучыларга М. Маликованың «Чәчкә балы» повесте аша әхлакый мәсьәләләрне, гомумкешелек кыйммәтләрен, кеше һәм җәмгыять арасындагы катлаулы бәйләнешләрне җиткерү, әсәрдәге традицияләрне һәм яңачалыкны билгеләү.

Проектның максаты: М. Маликованың «Чәчкә балы» повестенда җиткерергә теләгән төп фикерне һәм төшенчәләрне ачыклауны, психологизм бирелешен тикшереп, китап укучылар конференциясе үткәрү.

Бурычлары: повестьтагы вакыйгалар эзлеклелеген, гомуми барыш һәм хәрәкәт схемасын тикшерү, конфликтны билгеләү; әсәр нигезенә салынган вакыйгаларны, кешеләр арасындагы һәм кеше белән җәмгыять арасындагы мөнәсәбәтләрне тикшереп, «Чәчкә балы» повестеның тематикасын ачыклау, тема һәм проблемаларның идеяләр дөньясындагы чагылышын күзәтү; повестьта образның рухи дөньясын, ягъни психологиясен нинди үзенчәлекле чаралар, алымнар ярдәмендә сурәтләнүен анализлау; тема, идеяләр һәм психологизм төшенчәләрен традицияләрне

дәвам итү һәм яңачалык җирлегендә тикшерү, нәтиҗә ясау; әдәби әсәрне тикшерү нәтиҗәләре буенча, китап укучылар конференциясе уздыру.

Проектның максатчан группасы: 8–9 нчы сыйныф укучылары.

Катнашучылар: татар теле һәм әдәбияты укытучылары, китапханәчеләр.

Реализация вакыты, урыны: 2022/23 нче уку елы; Сарман районы «А.Тимергалин исемендәге төп гомуми белем бирү мәктәбе».

Тормышка ашыру этаплары

1. Әзерлек этабы.
2. Төп этап.
3. Йомгаклау этабы.

Проектны тормышка ашыру этаплары

№	Эш төре	Үткәрү урыны	Үткәрү вакыты	Җаваплы кеше
Әзерлек этабы				
1.	Тема буенча материал туплау	мәктәп	сентябрьнең беренче атнасы	татар теле һәм әдәбияты укытучылары, китапханәчеләр
2.	Чыганаклар белән эшләү	мәктәп	сентябрьнең икенче атнасы	татар теле һәм әдәбияты укытучылары, китапханәчеләр
3.	Укучылар өчен консультацияләр үткәрү	мәктәп	сентябрь - февраль	татар теле һәм әдәбияты укытучылары, китапханәчеләр
4.	План төзү	мәктәп	сентябрьнең беренче атнасы	татар теле һәм әдәбияты укытучылары, китапханәчеләр
Төп этап				

5.	Фәнни хезмәтләрне уку, анализлау	Мөстәкыйль рәвештә	сентябрь - октябрь	8-9 сыйныф укучылары
6.	Тиешле урыннарны билгеләп бару, аларны язып алу	Мөстәкыйль рәвештә	ноябрь - декабрь	8-9 сыйныф укучылары
7.	Нәтиҗәләр чыгару	Мөстәкыйль рәвештә	гыйнвар	8-9 сыйныф укучылары
8.	Чыгыш әзерләү, презентация ясау, рәсем, плакатлар конкурсы оештыру	Укытучы белән берлектә	февраль	Укытучы, 8-9 сыйныф укучылары
9.	Укучылар өчен китап укучылар конференциясе үткәрү	Мәктәпнең актлар залы	февраль	Укытучы, 8-9 сыйныф укучылары, китапханәчеләр
Йомгаклау этабы				
10.	Мәкалә язып, «Сарман» газетасында бастыру		февраль	

Проектны ресурс яктан тәэмин итү

Шартлар	
Норматив-хокукый: 1. Телләр турындагы закон. 2. Мәгариф турында закон. 3. Әдәбиятны укыту методикасы	Материаль-техник: 1. Компьютер. 2. Ноутбук. 3. Проектор.

Кадрлар: татар теле һәм әдәбияты укытучылары, китапханәчеләр.

Фәнни-методик яктан:

1. Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге. — Казан: Мәгариф, 2007.
2. Заһидуллина, Д.Ф., Әдәби әсәргә анализ ясау/ Д.Ф. Заһидуллина, М.И.Ибраһимов. — Казан, Мәгариф, 2005.
3. Заһидуллина Д.Ф., Татар әдәбияты:Теория.Тарих/ Д.Ф. Заһидуллина, Ә.М. Закирҗанов, Т.Ш. Гыйләҗев. — Казан: Мәгариф, 2004.

Информацияләү: интернет челтәре, татар газета-журналлары.

Мотивацияләү: укучыларда китап укуга кызыксыну уяту, татар әдәбиятын тирәнрәк үзләштерү, әсәр үрнәгендә гаилә кору серләрен ачу.

Оештыру: әдәби әсәр, презентация, программа, редакция белән килешү.

Финанслау: мәкалә чыгару өчен матди ярдәм күрсәтү.

Проектның эффективлык индикаторлары һәм критерияләре (диагностика методы)

1. Бу әсәрне анализлаганнан соң, укучыларның белем дәрәҗәсен контроль эш яки контроль тест ярдәмендә тикшерү.
2. Уку елы азагында укучыларның тәрбиялелек дәрәҗәсен тикшерү.

Кулланылган әдәбият

1. Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге. — Казан: Мәгариф, 2007.
2. Заһидуллина, Д.Ф., Әдәби әсәргә анализ ясау/ Д.Ф. Заһидуллина, М.И.Ибраһимов. — Казан, Мәгариф, 2005.

3. Заһидуллина Д.Ф., Татар әдәбияты: Теория.Тарих/ Д.Ф. Заһидуллина, Ә.М. Закирҗанов, Т.Ш. Гыйләҗев. — Казан: Мәгариф, 2004.
4. Заһидуллина Д.Ф., Яңа дулкында (1980–2000 еллар татар прозасында традицияләр һәм яңалык) /Д.Ф. Заһидуллина. — Казан: Мәгариф, 2006.
5. Маликова Мәдинә. Югалган якутлар: Повестлар, пьесалар. — Казан: «Рухият» нәшрияты, 2004.
6. «Мәйдан» журналы, 2004, №7.
7. Ф. Хатипов «Әдәбият теориясе». — Казан: «Раннур» нәшр., 2000.
8. Хәзерге татар әдәбияты. — Казан: Мәгариф, 2008.
9. Яхин А.Г., Әдәбият дәресләре: Укытучылар, югары уку йортлары студентлары һәм укучылар өчен методик кулланма. — Казан: Мәгариф, 2003.

Сахабутдинова Анфиса Рифовна,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Сармановская гимназия»

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

В процессе обучения современный школьник должен получить не только предметные знания, но и умение применять эти знания в практической деятельности, поэтому методологической основой новых ФГОС является системно-деятельностный подход в обучении. Для того чтобы знания обучающихся были результатом их собственных поисков, необходимо организовать эти поиски, развивать познавательную деятельность учеников.

В процессе преподавания русского языка и литературы уделяю внимание развитию поисковой деятельности обучающихся. Проектная задача является именно такой формой организации учебного процесса, когда знания учащихся — результат их собственных поисков, подключения творческих способностей, умения регулировать самостоятельно процесс получения знаний и применения их на практике.

Проектная задача по форме и содержанию приближена к «реальной» ситуации и ориентирована на применение учащимися целого ряда действий, средств и приемов не в стандартной форме. Итогом решения такой задачи всегда является реальный продукт (текст, схема или макет прибора, результат анализа ситуации, представленный в виде таблиц, диаграмм, графиков,

рисунков), созданный детьми. Любая проектная задача преследует определенные педагогические цели: выявление у школьников способности к переносу известных способов действий в новую для них модельную ситуацию. Для достижения цели учащиеся должны продемонстрировать уровень сформированности умения учиться, взаимодействия в паре (группе), умения работать с разными источниками информации.

В зависимости от цели можно выделить следующие виды проектных задач:

– стартовые и итоговые предметные;
– тематические (обучающие);
– межпредметные и межвозрастные;
– контрольные предметные.

Например, проектная задача по русскому языку по теме «Эпистолярный жанр (письмо): особенности синтаксиса, пунктуации и лексики». Данная проектная задача является контрольной предметной, осуществляет межпредметную связь русского языка и изобразительного искусства.

Ребята работают в паре на индивидуальном листе. Продолжительность работы — 45 минут. Учащиеся распределяют между собой обязанности: редактор — составитель текста, художник-оформитель, отвечают на вопросы:

– Что такое письмо?
– Виды письма;
– Что такое открытка?
– Какие синтаксические отрезки обязательно должны быть использованы в тексте письма (открытки)?
– Какие слова должны быть использованы при составлении текста письма (открытки)?

– Создайте собственную открытку (новогоднюю поздравительную или праздничное приглашение);

– Оцените свою работу в парах.

Проектная деятельность — современная педагогическая технология, ориентированная не на интеграцию фактических знаний, а на их применение и приобретение новых знаний путем самообразования.

Обучение в пятом классе, по заинтересованности детей к обучению, является наиболее благоприятным для развития навыков проектной деятельности: им нравится самостоятельно обдумывать, обобщать, искать общие принципы и закономерности, а структура предмета «Литература» в 5 классе открывает возможности для обучения детей с использованием технологии проектов практически в любом разделе. Метод проектов позволяет эффективно формировать исследовательские навыки учеников, активизировать их деятельность, применять полученные знания.

В этом году мои обучающиеся 5 класса защитили проекты на тему «Волшебные слова», «Роль фразеологизмов в нашей речи», «Имена собственные в нашей речи», «Тайна моего имени», «Роль антонимов в пословицах», «Заимствованные слова в нашей речи».

Таким образом, новые ФГОС отвечают основным требованиям образования — формирование у школьников общеучебных умений, навыков и способов деятельности, а не только освоению учащимися конкретных знаний в рамках отдельных предметов. Современный педагог должен уметь работать с новыми средствами обучения, хотя бы ради того, чтобы обеспечить одно из главнейших прав ученика — право на качественное образование. Использование новых технологий отвечает

современным требованиям, стоящим перед школой по подготовке конкурентоспособных граждан.

Использованная литература

1. Ступницкая М.А. Что такое учебный проект? М.: Первое сентября, 2010.

2. Кругликов Г. И. Методика преподавания русского языка. М.: Издательство, 2014.

Тазетдинова Р.И., Хакова А.М.,
учителя начальных классов первой квалификационной категории МБОУ «Сармановская гимназия»

ПРОЕКТ «ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ»

Цель: пополнение знаний о природе и формирование экологической культуры.

Задачи:

– расширение кругозора детей, развитие наблюдательности, формирование умений фиксировать результаты своих наблюдений;

– научиться пребывать в природе, не нанося ей вреда, формировать у детей экологическое грамотное поведение в природе;

– воспитание у учащихся любви к природе и понимание ее красот.

1 станция: «Руку дружбы — природе».

На этой станции педагог знакомит детей со схемой экологической тропинки. Рассказывает, что, пройдя по ней, ребята узнают много интересного о природе родного края, о том, как нужно беречь и охранять природу.

При составлении рассказа учитель должен помнить об основном назначении экологической тропы — экологической направленности. Именно поэтому в рассказе о деревьях и кустарниках особо выделяется мысль о том, что для нормальной жизнедеятельности растениям нужны определенные условия, через которые они взаимодействуют с неживой природой: почва, свет, тепло, влага. Птицы, обитающие в лесах и

парках, связаны с растениями, на которых строят свои жилища, с насекомыми, служащими им кормом и т.д. Человек тоже использует растения в своей жизни — они дают ему пищу, кров, обогащают воздух кислородом, летают, укрывают от жары, а зимой спасают от холода. В свою очередь человек старается рационально использовать дары природы, тщательно восстанавливать растительные ресурсы, охранять леса и парки.

Так постепенно дети приходят к выводу об устойчивых взаимосвязях, существующих в окружающей среде: между природой и человеком, его трудовой деятельностью. (Техника безопасности на природе).

2 станция: «Лес — наше богатство».

В своем рассказе учитель обращает внимание учащихся на то, что растения в парке и в лесу располагаются ярусами: первый ярус — травы, второй — кустарники, третий — деревья. Затем идет рассказ о конкретных растительных объектах, расположенных в уголке леса.

Особый акцент делается на ознакомление детей с правилами поведения. Выясняется то на уроке, как дети понимают содержание правил поведения, беседуют о том, как каждый из них их соблюдает в природе, в своей повседневной жизни. (Прогулка по парку)

3 станция: «Защитим пернатое племя».

Беседа о деревьях, которые растут в почве и пользуются в окружающей среде всем необходимым для своей жизни; насекомых, живущих на деревьях и питающихся за их счет; о дятлах, которые питаются этими насекомыми и тем самым спасают деревья от гибели. А также о самых простых птицах — воробьях, использующих выдолбленные дупла деревьев для своих жилищ и приносящие деревьям пользу тем, что питаются насекомыми, живущими на деревьях. Дети

узнают, что воробьи — оседлые птицы, скворцы же, наоборот, перелетные птицы. (Наблюдение за скворечником. Выход на территорию школы.)

4 станция: «Огород».

Учитель знакомит учащихся с огородными культурами, с историей происхождения культурных растений, с этапами их роста и созревания. В течение лета дети являются основными хозяевами огорода. Они сажают овощные культуры, ухаживают за ними, а ближе к осени убирают урожай. Рассказывая детям об овощных культурах, учитель подчеркивает, насколько сложен труд земледельца. Обращается внимание на то, чтобы они уважительно и бережно относились ко всему, что создано трудом людей, живущих в сельской местности. Но одновременно отмечается и радость этого труда на земле, его значимость. (Выход на пришкольный участок).

7 станция: «Зеленая аптека».

На этой остановке дети знакомятся с лечебными свойствами растений, с их внешним видом, свойствами, сроком сборов, особенностями заготовок, а также их применением; учатся находить и различать их.

В игровой и занимательной форме идет рассказ о каждом из лечебных растений: подорожник, мать-и-мачеха, чистотел, череда, календула, крапива. Так же надо отмечается, что необходимо собирать эти растения вдали от дорог, так как проезжающие мимо машины выбрасывают выхлопные газы, содержащие очень вредные для здоровья вещества. А растущие вдоль дорог растения впитывают их.

Проводится игра. (Набор лекарственных растений).

8 станция: «Как прекрасен этот мир».

На территории школьного участка множество клумб с разнообразными цветами. В процессе беседы учитель рассказывает о каждом растении, раскрывает содержание и смысл терминов: однолетние, многолетние растения, способы ухода за цветами. Уделяется особое внимание сбору семян. Дети под руководством учителя собирают семена таких цветов, как бархатцы, ноготки, астры и т.д.

9 станция: «Все на свете друг другу нужны».

Это заключительная остановка на тропе. Проводится обобщающая беседа по всей экскурсии. На итоговом уроке педагог предлагает рассказать учащимся о результатах своей работы, а учитель направляет беседу постановкой соответствующих теме вопросов, делает необходимые уточнения, дополнения и обобщения. Обсуждаются вопросы из числа тех, которые были даны на подготовительном уроке перед экскурсией.

После подведения итогов экскурсии можно провести ученическую конференцию или внеклассное мероприятие. Учащиеся составляют письменные рефераты, доклады на 5–7 минут, подбирают иллюстрированный материал. Учитель консультирует учащихся, рекомендует дополнительную литературу, учит с ней работать, проверяет содержание и оформление рефератов и иллюстрации к ним. Ко дню конференции можно выпустить стенгазету или бюллетень, а из иллюстративных материалов и письменных докладов подготовить выставку, отражающую результаты экскурсии.

Литература

1. Алексеев, В.А. 300 вопросов и ответов по экологии / В.А. Алексеев. — Ярославль: «Академия развития»,

1998. — 240 с. — (Серия: «Расширяем кругозор детей»).
2. Бобылева Л.Д., Мягких Т.П., Бобылева О.В. Экологические игры в школе. — Мичуринск: Мичуринская городская типография, 2002. — 92 с.
3. Молодова, Л.П. Экологические праздники для детей: Учебно-методическое пособие. — М.: ЦГЛ, 2003. — 128 с.
4. Петунин, О.В. Изучение экологии в школе. Программы элективных курсов, конспекты занятий, лабораторный практикум, задания и упражнения / О.В.Петунин. — Ярославль: Академия развития; Владимир: ВКТ, 2008. — 192 с. — (В помощь учителю)
5. Учебник «Окружающий мир» А.А.Плешаков, Москва «Просвещение», 2021
6. Интернет-ресурсы.

Хабибуллина Гульназ Рифкатовна,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Сармановская гимназия»

ФОРМИРОВАНИЕ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ В ОСВОЕНИИ ПРОГРАММ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Школа сегодня стремительно меняется, пытается попасть в ногу со временем. Главное же изменение в обществе, влияющее и на ситуацию в образовании — это ускорение темпов развития. Поэтому сегодня важно не столько дать ребёнку как можно больше конкретных предметных знаний, а вооружить ребёнка универсальными способами действий. Именно об этом идёт речь в стандартах второго поколения ФГОС. В Концепции развития стратегического развития Российской Федерации до 2050 года «Русская места 2050» формируются современные представления о фундаментальном образовании — это такое образование, благодаря которому человек способен самостоятельно работать, учиться и переучиваться. Сегодня очень важно вооружить ученика такими универсальными способами действий, которые помогут ему развиться и самосовершенствоваться в непрерывно меняющемся обществе. А для этого должен быть изменён способ обучения.

Универсальные учебные действия — это совокупность способов действий, которые обеспечивают способность обучающегося к самостоятельному усвоению новых знаний, включая и организацию самого процесса усвоения. Требования к результатам изучения

русского языка включают формирование всех видов универсальных учебных действий: личностных, коммуникативных, познавательных и регулятивных. Работа в группах, исследовательская работа, работа с текстом, прием составления сводной таблицы, схемы, подготовка доклада и написание реферата, работа парами, использование парной формы контроля, самостоятельная работа с учебной литературой и т. д., а также активные средства, которые используются на уроках русского языка для формирования универсальных учебных действий. Обучающиеся научатся владеть всеми видами речевой деятельности, строить продуктивное речевое взаимодействие со сверстниками и взрослыми, адекватно воспринимать устную и письменную речь, излагать свою точку зрения по проблеме, выдвигать аргументы, научатся спорить, рассуждать. извлекать необходимую информацию из различных источников, применять методы информационного поиска с помощью компьютерных средств, формулировать цель деятельности и т.д.

Одним из эффективных средств, способствующих познавательной мотивации, а также формированию универсальных учебных действий является **создание проблемных ситуаций** на уроке. На таком уроке реализуется исследовательский подход к обучению, принцип деятельности, смысл которого заключается в том, что ученик получает знание не в готовом виде, а «добывает» его в процессе своего труда. Учащиеся учатся фиксировать затруднения в собственной деятельности, выявлять причины этих затруднений, определять цель своей дальнейшей работы, выбирать средства и способы достижения поставленной цели, осуществлять поиск необходимой информации. Ученики учатся

сравнивать, анализировать, делать выводы, формулировать свое мнение и позицию.

В условиях модернизации образования учителя-предметники должны внедрять в свою деятельность **групповую форму** работы. Группы могут создаваться как по желанию учащихся, так и самим учителем. Смысл данной работы состоит в том, что каждый член группы будет исполнять отведенную ему роль, от качества исполнения которой будет зависеть результат деятельности всей группы. При этом внутри группы учащиеся будут одобрять, поддерживать члена своей команды. Учащиеся учатся в этом случае также искать информацию, сообщать ее другим, высказывать свою точку зрения, принимать чужое мнение, создавать продукт совместного труда. Это обеспечивает также формирование всех видов универсальных учебных действий.

Предлагается некоторые виды работ для формирования универсальных учебных действий, которые могут использоваться на уроках в 9–11 классах.

Например, для выполнения задания А2 (часть А ЕГЭ) обучающиеся должны уметь определять лексическое значение паронимов. Для самостоятельного решения данной поисковой проблемы школьник работает с книгой «Толковый словарь русского языка» С. Ожегова и Н.Ю. Шведовой. В процессе такой работы формируются познавательные учебные действия.

Например, в 9-ом классе можно использовать такое задание как заполните текст, содержащий теоретический материал:

1. предложения, части которого связаны при помощи сочинительных союзов, называются….;

2. предложения, части которого связываются при помощи подчинительных союзов или союзных слов, называются ….;

3. предложения, части которого связываются только при помощи интонации, называются….

Школьники работают самостоятельно с учебником. В добывание знаний включен каждый учащийся, даже слабоуспевающий, который по окончании работы тянет руку, чтобы показать, что он справился с заданием и готов ответить.

Можно использовать такое упражнение, которое учит внимательности, умению применять правила на практике. Объявляется тема, например, «Сложноподчиненное предложение с различными видами придаточных».

Учащиеся работают по рядам: первый ученик придумывает главное предложение; второй добавляет к нему несколько придаточных предложений; третий указывает, какие это придаточные; четвертый указывает вид связи между ними; пятый чертит схему; шестой озвучивает и анализирует всю проделанную работу, исправляя ошибки.

Это упражнение помогает обогатить словарный запас учащихся. Нужно подобрать к данным выражениям синонимичные фразеологизмы, крылатые выражения. Можно приготовить карточки, например с таким текстом заданий:

– бежать очень быстро (со всех ног, во всю прыть, без оглядки, сломя голову, на всех парусах, только пятки сверкают, на всех парах);

– сделать что-нибудь очень быстро (в один миг, в мгновение ока, в два счета);

– бездельничать, заниматься несерьезным делом (бить баклуши, валять дурака);

– быть невнимательным, пропускать главное в каком-нибудь деле (считать ворон, считать мух). (Жирным шрифтом выделены ответы). Или еще одно задание: придумать предложения с данными выражениями или небольшой рассказ.

Модернизация российского образования ставит перед учителем средней общеобразовательной школы задачу переосмысления своей педагогической деятельности, пересмотра подходов и методов преподавания, использования комплекса средств, формирующих универсальные учебные действия, которые помогут школьнику стать полноценной социальной личностью, стремящейся реализовать свои возможности, способной делать осознанный и ответственный выбор.

Литература

1. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. М., Просвещение 1996 г.

2. Гончарова Т.Д. Обучение на основе технологии «полного усвоения». М., Дрофа 2004 г.

3. Воробьёва Т.А. Формируем универсальные учебные действия //Проблемы социализации личности в контексте непрерывного профессионального образования. — 2014. — с. 170–175.

4. Горпенко Н.М, Запятая О.В, Лебединцев В.Б, Ушева Т.Ф. Структура универсальных учебных действий и условия их формирования// Народное образование, №4 2012, с.153–160.

Хәмәтҗанова Фәнүзә Сәгыйрь кызы,
«Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе»нең
татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ТАТАР ТЕЛЕН ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫН УКЫТУДА ФӘННИ ТИКШЕРЕНҮ ЭШЛӘРЕНЕҢ ӘҺӘМИЯТЕ

Заман таләпләре бүгенге көндә татар телен укыту процессында зур үзгәреш сорый. Укытучыларыбыз алдында бик тә җаваплы һәм әһәмиятле бурыч тора. Беренчедән, телебезне саклап калу бурычы булса, икенчедән, балаларда телне өйрәнүгә кызыксынуны бетермәү, киресенчә, бу кызыксынуны үстерү бурычы. Бу укытучыдан зур һөнәри осталык, түземлелек һәм заман таләп иткәнчә, югары технологияләрдән, мәгълүмати чаралардан хәбәрдар булуын сорый. Бүгенге көн укытучыдан иҗади эшли белүне таләп итә. Педагогик эшчәнлектә иҗадилык — бу, беренче чиратта, яңалыкка, үзгәрүчәнлеккә омтылу. Балаларның акыл үсеше, фикерләү дәрәҗәсе, рухи дөньясы төрле-төрле, шуңа күрә һәр балага шәхси якын килеп эшләгәндә генә, аның үзенә генә хас булган үсеш дәрәҗәсе үзенчәлекләрен, табигый мөмкинлекләрен билгеләргә һәм сәләтен ачарга мөмкин.

Мәктәптә эшләү дәверендә мин шуңа инандым: һәр сыйныфта да сәләтле, кызыксынучан балалар була, бары тик аларны вакытында барлап, сәләтләрен тиешле юнәлештә үстерүне оештыра белергә генә кирәк. Бигрәк тә зур сыйныф укучыларына кирәк мондый ярдәм. Мине укучыларны фән дөньясына халыкның тарихы, мәдәнияте, үзләре яши торган авыл, район, республика, аның кешеләре аша тикшеренү

эшләренә җәлеп итү проблемасы уйландыра. Ә укучыларны эзләнү-тикшеренү белән шөгыльләндерә алу ул бик зур мөмкинлекләр ача, укучыларның сөйләм телен, иҗади сәләтен үстерү белән берәттән, яшь буында әхлакый сыйфатлар тәрбияләүгә ярдәм итә, укучы шәхесенең үсешенә зур йогынты ясый, иҗади активлыкка этәргеч бирә. Мондый укучылар китапларны күпләп укый башлыйлар, чөнки әдәби әсәр аның эзләнү эшендә төп чыганак булып хезмәт итә. Укучы китап авторының башка әсәрләрен алып укый, чагыштыра, бу темага язылган башка авторларның да хезмәтләрен, әсәрләрен эзли, иҗади фикерли. Аның төрле сүзлек, тәнкыйди материаллар белән эшләү күнекмәсе арта. Бу исә үз чиратында татар телен өйрәнүнең дәрәҗәсен күтәрүгә, әдәби, мәдәни хәзинәләребезне башка халыклар арасында таратуга юл ачачак һәм балаларны рухи яктан баетуга ярдәм итәчәк.

Фәнни-тикшеренү эшен башкару дәвамында укучыда туган якка, халкыбызның рухи мирасына, фәнгә кызыксыну уяна. Укучының логик фикер йөртү сәләте арта, фәнни әдәбият белән кызыксына, эзләнә. Фәнни-тикшеренү эшчәнлеген оештыруга, әлбәттә, мотивация булдыру мөһим. Эшне укучы кызыксынып, теләп башкарырга тиеш. Фәнни-практик конференцияләрдә катнашу, чыгыш ясау укучыда максатчанлык, төгәллек, җаваплылык һәм ихтыяр көче тәрбияли. Фәнгә беренче адымнар ясауга, әлбәттә, мәктәптә үткәрелә торган конференцияләр ярдәм итә.Бу чарада укучылар ораторлык осталыгы, үз фикерен дәлилли белү, дискуссия алып бару күнекмәләре алалар. Мәктәбебездә һәр ел рәттән традиция буенча укучылар өчен конференцияләр үтә.Башлангыч сыйныфлар өчен

ул «Беренче адымнар» дип аталса, югары сыйныф укучылары өчен төрле темаларга уздырыла.

Эзләнү өстендә эш түбәндәге этаплар аша уза: 1) Әзерлек этабы, 2) Проект өстендә эш. 3) Фәнни эшне тәкъдим итү — проектны яклау. 4) Эшне бәяләү (берничә дәрәҗәдә бәяләү). Мин үз эшемдә тикшеренү һәм проектлар методын 2016 нчы елдан куллана башладым.Беренче эш тәҗрибәсе «Г.Тукайның иҗатында «Шүрәле образы» темасына булды. Мондый эзләнүдә балалар үзләре шигырьләр сайлыйлар, шагыйрьнең иҗатын өйрәнү белән шөгыльләнәләр.

Бүгенге көндә сәләтле балалар белән «Без яшь, без сәләтле...» элективпрограммасы нигезендә эшлим. Республика, регион, Бөтенрәсәйкүләм уңышларыбыз бик күп.Мин моңа чиксез шатмын. Укучылар, мәктәпне бетереп, югары уку йортларында укый башлагач, фәнни хезмәтләр — докладлар, курс эшләре, төрле пректлар, рефератлар яза башлыйлар. Бу өлкәдә аларга күп төрле чыганаклар белән эш итәргә төры киләчәк, ә мәктәптә укыганда ук бу эшкә өйрәтелгән укучы чыганакларны ничек эзләп табасын, алардан кирәкле мәгълүматларны ничек туплыйсын, аннан соң ничек гомумиләштереп, нәтиҗәләрне ни рәвешле ясыйсын белә һәм, әлбәттә, аңа күпкә җиңелрәк булачак.

Гомумән, фәнни хезмәт язарга алынган укучы белән эшләгәндә укытучыдан тактлылык, осталык таләп ителә. Укучыга вакытында ярдәм итеп, аны эшкә өйрәтсәк кенә, без татар халкының белемле укучыларын үстерүгә өлеш кертә алачакбыз.

Кулланылган әдәбият:

1. Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге.— Казан: «Мәгариф», 2007.

2. Исмәгыйлова С. Г. Укытучының фәнни эшчәнлеге. «Мәгариф» журналы, 2011. — №12. — 96 б.
3. Рахимов А.З. Научно-исследовательская и внедренческая деятельность Лаборатории творческого развития. — Уфа, 2004.
4. Хайдарова Р. З. Научно-педагогические аспекты билингвального образования в Республике Татарстан. — Набережные Челны, 2006.
5. Харисов Ф.Ф.Татар телен чит тел буларак өйрәтүнең фәнни-методик нигезләре. — Казан: Татарстан китап нәшрияты. — 2015.
6. Шаймарданова ФДББС шартларында татар тел һәм әдәбияты укытучыларының методик компетентлыгын камилләштерү. — Магариф. — 2015.

Хуснутдинова Ляйсан Талгатовна,
учитель географии высшей квалификационной категории МБОУ «Сармановская СОШ»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ

В течение нескольких лет я занимаюсь с учащимися проектно-исследовательской деятельностью, поэтому расскажу о собственном опыте и поделюсь некоторыми мыслями по созданию проектных и исследовательских работ. Я основываюсь на убеждении, что знания и умения становятся прочными только тогда, когда они добыты самостоятельным трудом. Изучив теорию вопроса, я заметила, что обучать ребенка по данным технологиям необходимо с учетом его возрастных и психологических особенностей. Таким образом, работая с детьми разного возраста (5–11классы), для себя вывела определенные параметры, по которым разграничила особенности работы учащихся по проектно-исследовательским технологиям. Мной было выявлено, что познавательная мотивация основывается на познавательной потребности. В своем социальном развитии она проходит такие стадии: любопытство, любознательность, направленный интерес, склонность, осознанное самообразование, творческий поиск, стремление к истине.

Современный период развития общества характеризуется сильным влиянием на него компьютерных технологий, которые проникают во все сферы человеческой деятельности, обеспечивают распространение

информационных потоков в обществе, образуя глобальное информационное пространство. Использование этих технологий мне позволило разнообразить формы и методы обучения, активизировать познавательный интерес учащихся к индивидуальной деятельности. Появилась возможность попробовать свои силы в исследовательской деятельности. Учащиеся среднего и старшего звена нашей школы подготовили и успешно защитили немало интересных работ.

При обучении приемам проектно- исследовательской деятельности я изменяю уровни реализации «исследовательского обучения», учитывая возраст исследователя.

При этом деятельность ученика заключается в реализации научного способа познания на предметном материале различных областей знаний. От юного исследователя требуется знание и выполнение ряда процедур, характерных для процесса получения нового знания.

Моя роль при организации проектной деятельности заключается в следующем: куратор процесса.

Заключение.

Современная школа должна формировать и развивать: умения находить, выявлять, по возможности чётче формировать и отыскивать приемлемые решения многих проблем. Одним из путей решения этого процесса является проектно-исследовательская деятельность. Использование новых средств информационных технологий в учебном процессе позволяет индивидуализировать и дифференцировать процесс обучения, реализуя интерактивный диалог, предоставляя обучающимся возможность самостоятельного выбора режима учебной деятельности и компьютерной визуализации

изучаемых объектов. Индивидуальный и дифференцированный подходы к обучению особенно необходимы в школе, так как именно здесь развиваются личностные качества человека.

Если в школе создать условия для развития проектно-исследовательской деятельности учащихся, то это будет способствовать успешной самореализации детей в школе, а потом и в их взрослой жизни.

Литература

1. Алексеев А. И. Реферат как форма проведения экзамена по географии //География. — 2002. — № 43.
2. Виноградова Н. А. Методические рекомендации по выполнению письменных работ. Московское городское педагогическое общество. — М., 1999.
3. Иванова В.Н. и др. Активизация познавательной деятельности учащихся: исследовательские работы, уроки, проекты. — «Учитель» Волгоград, 2009.
4. Положение учебно-исследовательских работ школьников научно-практического отдела Вольного экономического общества России. — М., 2004.

Шаехов Гулюс Мухаметназипович,
учитель физической культуры
МБОУ «Сармановская гимназия»

РОЛЬ КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ В ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Воспитание является одним из важнейших компонентов образования в современной школе. Ключевую воспитательную роль в общеобразовательном учреждении в формировании личности ребенка, раскрытии его способностей и потенциальных возможностей, защите его интересов выполняют классные руководители.

Максимальное развитие каждого ребёнка, сохранение его неповторимости, раскрытие его талантов и создание условий для нормального духовного, умственного, физического совершенства — вот основные задачи, которые ставят перед учебным заведением общество, государство, родители.

Современный классный руководитель:

– изучает индивидуальные особенности обучающихся;

– анализирует развитие коллектива класса;

– определяет творческие, интеллектуальные, познавательные возможности детей.

Именно от классных руководителей зависит то, насколько семьи понимают политику, проводимую школой по отношению к воспитанию, обучению детей и участвуют в её реализации. В основе взаимодействия семьи и классного руководителя должны лежать принципы организации сотрудничества школы и семьи,

взаимного доверия и уважения, поддержки и помощи, терпения и терпимости по отношению друг к другу.

Одним из приоритетных направлений в деятельности современного классного руководителя является воспитание гражданина и патриота, так как именно школьный возраст наиболее восприимчив для эмоционально — ценностного, духовно — нравственного развития, гражданского воспитания.

В условиях современного реформирования образовательной системы, совершенствования современной системы образования каждая школа выбирает для себя основную миссию работы, как учебной, так и воспитательной. Наша гимназия является «Школой превосходства». Миссией школы является формирование конкурентоспособной и успешной личности. Также мы определились с видением нашей гимназии — это стать школой лидером в гармоничном союзе учителей и родителей. Ценности, которые мы должны воспитать в наших учениках — уважение, понимание, поддержка, сотрудничество, ответственность и культура. Все эти задачи, в первую очередь, ложатся на плечи классных руководителей.

Основная задача классного руководителя — скоординировать все воспитательные влияния на школьников в целях развития личности посредством включения их в многообразные виды деятельности и взаимоотношений. Он решает задачи в соответствии со спецификой возраста учащихся и сложившимися в классе взаимоотношениями. Отношения с каждым учащимся строятся классным руководителем с учетом его индивидуальных особенностей. Деятельность классного руководителя основывается на потребностях каждого конкретного классного коллектива, каждого

конкретного ребенка, и главное в ней — содействие саморазвитию личности реализации ее творческого потенциала, обеспечение активной социальной защиты ребенка, создание необходимых и достаточных условий для активизации усилий детей по решению собственных проблем.

Классный руководитель воспитывает своих учеников не только словом, но и личными примерами, своим поведением.

Поэтому среди основных качеств личности классного руководителя в первую очередь следует назвать такие качества, как коммуникативность, общественная активность нравственная зрелость, гуманное отношение к детям, высокая требовательность к себе и своим учащимся, тактичность, выдержку и самообладание, отзывчивость, наблюдательность, искренность, находчивость.

Работа классного руководителя — целенаправленная, системная, планируемая деятельность, строящаяся на основе программы воспитания всего образовательного учреждения, анализа предыдущей деятельности, позитивных и негативных тенденций общественной жизни, на основе личностно-ориентированного подхода и межэтнических отношений. Педагог также принимает во внимание уровень воспитанности обучающихся, социальные и материальные условия их жизни, специфику семейных обстоятельств.

Классный руководитель — ближайший наставник учащихся своего класса. Он призван организовать жизнь школьников, управлять их развитием. Его почётное дело — непосредственное воспитание детей и молодёжи, формирование жизнерадостного, трудолюбивого, физически и нравственно, здорового поколения.

Использованная литература

1. Азаров Д. П. Мастерство воспитателя. — М., 1971. — С. 164.

2. Засобина, Г.А. и др. Практикум по педагогике: Учеб. пособие для учащихся педучилищ /Г.А. Засобина, И.В.Савин; под ред. Н.В. Савина. — М.: Просвещение, 1986. — 111 с.

3. Кухарев И. В. На пути к профессиональному совершенству: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1990. — 159. — (Мастерство учители; идеи, советы, предложения). — 159 с.

Шаймухаметова Гузель Накиповна,
преподаватель иностранного языка
ГАПОУ «Сармановский аграрный колледж»

МЕТОД ПРОЕКТОВ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

В современном обществе в качестве самой большой ценности признается свободная, развитая и образованная личность, способная жить и творить в условиях постоянно меняющегося мира. Перед современным образованием состоят задачи, связанные с созданием условий для интеллектуального и духовно-нравственного развития студентов. Воспитания в каждом студенте потребности в самообразовании и саморазвитии. В этом плане большим образовательным, воспитательным и развивающим потенциалом обладает иностранный язык.

Самостоятельная работа студентов по иностранному языку — это вид учебной деятельности, при которой студенты самостоятельно выполняют различные задания, проявляя навыки самоконтроля.

Эффективность выполнения студентами самостоятельной работы в процессе обучения английскому языку прямо зависит от условий, обеспечивающих ее организацию, планирование, управление и контроль. Под организацией самостоятельной работы подразумеваются действия педагога и студентов, направленные на создание педагогических условий, необходимых для своевременного и успешного выполнения задания.

Создание таких условий требует от преподавателя знаний психолого-педагогической специфики, методов управления познавательной деятельностью студентов, умения своевременно и правильно формулировать и трансформировать цели, мотивы, ориентиры и ценностные установки на учебную деятельность.

Среди многообразия новых педагогических технологий, направленных на реализацию личностно-ориентированного подхода в методике преподавания, при самостоятельной работе интерес представляет ПРОЕКТИРОВАНИЕ.

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность студентов — индивидуальную, парную, групповую, реализующуюся в определенный период времени. Этот метод всегда предполагает решение какой-то проблемы, а решение проблемы предусматривает, с одной стороны, использование совокупности разнообразных методов, средств обучения, а с другой стороны, необходимость интегрирования знаний, умения применять знания из различных областей науки, техники, технологии, творческих областей. Если говорить о методе проектов как о педагогической технологии, то эта технология предполагает совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по самой своей сути.

В ГАПОУ «Сармановский аграрный колледж» обучение английскому языку осуществляется с 1 курса, где широко применяется метод проектов. Тема работы, уровень сложности содержания выбирается в соответствии с программой, интересами и уровнем языковой подготовки ребят. Студентами выбираются те темы, которые связаны с их будущей профессией.

Наши проекты представляют собой индивидуальную самостоятельную работу студентов. Работая над проектом, ребята учатся мыслить самостоятельно, находить и решать проблемы, привлекая для этой цели знания из разных областей, умения прогнозировать результаты, устанавливать причинно-следственные связи. Вот некоторые из проектов студентов: «Национальные блюда», «Рестораны в Татарстане», «Самое прекрасное место на земле», «Добро пожаловать в наш Сармановский аграрный колледж», «День открытых дверей», «Профессия, которая меня привлекает»... и многие другие. Самое главное отличие такой формы работы — выход за пределы аудитории. Ребята чувствуют себя более свободно, раскрепощено, чем во время урока. Перед ними открывается большее поле деятельности, чем при работе над материалом, сжатом рамками определенной темы урока.

Работа над каждым проектом осуществляется в несколько этапов: подготовительный, основной, презентация, оценивание. На подготовительном этапе мы обсуждаем содержание и характер проекта. Очень важно, чтобы студенты поняли, какое конкретно задание им предстоит выполнить. Нужно очень подробно объяснить, что и как следует делать.

На основном этапе ребята непосредственно занимаются выполнением проекта. Главная задача — собрать нужную информацию, откорректировать ее и оформить материал.

Следующий этап — презентация — может быть разной в зависимости от вида проекта (схема, буклет, плакат, газета, видеопоказ, устная презентация). Преподаватель должен доброжелательно принимать все,

что сделали студенты. Это действенный источник мотивации, важное средство воспитания уверенности в себе.

Следующий этап — это оценивание проекта. На наш взгляд — это самый сложный этап. Здесь педагогу нужно быть очень чутким и внимательным к каждому студенту. В свой проект каждый из ребят вложил душу. Оценка за творческую работу должна быть положительной.

Никто не утверждает, что проектная работа поможет решению всех проблем в обучении иностранному языку, но это одно из эффективных средство организации самостоятельной работы студентов. Оно способствует развитию ребенка, осознанию себя членом коллектива, расширению языковых знаний.

Использованная литература

1. Барбар М.П. Развитие коммуникативных способностей на уроках английского языка. М.: Изд-во Просвещение, 2005.
2. Зимняя В.Н. Педагогическая психология. М.: Изд-во Просвещение, 2004.
3. Зотов Ю.Б. Организация современного урока. М.: Изд-во Просвещение, 2006.
4. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. — 2000.

СОДЕРЖАНИЕ

Акмал Регина Мусавировна. ПРОЕКТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ 3

Галиева Ләйсән Әнвәр кызы. Х.ХӘЙРУЛЛИННЫҢ «КАНАТЛАР ТАЛМАСЫН» ӘСӘРЕН ӨЙРӘНҮ 7

Ганиева Гульнара Азгаровна. ТЕХНОЛОГИЯ РАБОТЫ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ 10

Ганиуллина Р.Я, Хаҗиева Р.Р. ШАГЫЙРӘ ГӨЛШАТ ЗӘЙНАШЕВА ИҖАТЫ БУЕНЧА ПРОЕКТ-КИЧӘ 17

Гарайшина Г.Р., Гарайшина Э.Р. СОЦИАЛИЗАЦИЯ ДЕТЕЙ-ИНВАЛИДОВ ЧЕРЕЗ ТВОРЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ЧЕРЕЗ ИХ ВКЛЮЧЕНИЕ В МЕРОПРИЯТИЯ И КОНКУРСЫ 28

Гыймадеева Р.З., Гыйлфанова И.А. ДӘРЕСТӘ УЕННАР — УКУЧЫЛАРНЫҢ УКУ КҮНЕКМӘЛӘРЕН АРТТЫРУ ЫСУЛЛАРЫ, ТӘРБИЯНЕҢ ПСИХОЛОГИК-ПЕДАГОГИК ЧАРАСЫ..... 32

Ихсанов В.Б.МАТЕРИАЛЫ УФИМСКОГО ЗЕМСТВА ЗА 1870–1912 ГОДЫ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК НА УРОКАХ 40

Матзянова Р.Г., Хәйруллина Э.И. ТАТАР ҺӘМ РУС ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ЭШЕНЕҢ БАШКАРЫЛУ ЮЛЛАРЫ 48

Нәҗметдинова Ч.М. ТАТАР ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕН КУЛЛАНУ.. 52

Нуртдинова Р.Р., Калимуллина Ә.Н. МӘДИНӘ МАЛИКОВАНЫҢ «ЧӘЧКӘ БАЛЫ» ПОВЕСТЫНДА ТЕМА, ИДЕЯЛӘР ДӨНЬЯСЫ, ПСИХОЛОГИЗМ БИРЕЛЕШЕ: ТРАДИЦИЯЛӘР ҺӘМ ЯҢАЧАЛЫК (ПРОЕКТ)..... 55

Сахабутдинова А.Р. ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА 60

Тазетдинова Р.И., Хакова А.М. ПРОЕКТ «ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ» 64

Хабибуллина Г.Р. ФОРМИРОВАНИЕ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ В ОСВОЕНИИ ПРОГРАММ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ 69

Хәмәтҗанова Ф.С. ТАТАР ТЕЛЕН ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫН УКЫТУДА ФӘННИ ТИКШЕРЕНҮ ЭШЛӘРЕНЕҢ ӘҺӘМИЯТЕ..... 74

Хуснутдинова Л.Т. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ 78

Шаехов Г.М. РОЛЬ КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ В ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ 81

Шаймухаметова Г.Н. МЕТОД ПРОЕКТОВ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ..... 85

РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ МЕТОДЫ
В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ

Форм. бум. 60x84 1/16. Усл. печ. л. 5,5.
Институт развития образования Республики Татарстан
420015, г. Казань, Б. Красная, 68
Тел.:(843)236-65-63 тел./факс (843)236-62-42

